

Változó kisebbség

Kárpát-medencei magyar fiatalok
A GeneZYs 2015 kutatás eredményei

Szerkesztette: Papp Z. Attila

Mathias Corvinus Collegium Tihanyi Alapítvány – MTA
Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet
Budapest, 2017

GENEZYS 2015: KÜLHONI MAGYAR FIATALOK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN – ÖSSZEFOGLALÓ ADATOK

Bevezető

Nyilvánvaló közhely hangoztatni, mennyire fontos ismerni egy társadalomban a fiatalok társadalmi, politikai, kulturális értékpreferenciáit, saját világukhoz és jövőjükhöz való viszonyulásuk módozatait, cselekvéseik alapján körvonalazódó életstratégiájukat. Noha nem egyértelmű, hogy hol húzzuk meg a fiatal és nem fiatal közötti határvonalat, az viszont könnyen belátható, hogy általában is, de felgyorsult társadalmi folyamatok mellett különösen a fiatalok és felnőttek más-más habitussal rendelkeznek. A habitusokat viszont a társadalmi berendezkedés jellege, valamint az egyének társadalmi mezőben elfoglalt pozíciója termeli ki, határozza meg. Bizonyos szakértők – Magyarországon az egyik legismertebb a sajnos már nem köztünk lévő Gábor Kálmán – egyenesen ifjúsági korszakváltozást emlegettek/emlegetnek, és azt állítják, az 1989 környéki közép-európai átalakulások, majd pedig a digitális termékek fogyasztása folyamán az ifjúsági kultúra sajátos képletet mutat. Az ifjúsági korszak értelmezése során mindenképpen figyelembe kell venni az ifjúsági életszakasz meghosszabbodását, a szerepek folyamatos átalakulását, a bizonytalanság és veszélyeztetettség növekedését, a piac és a fogyasztás fokozatos terjeszkedését.¹ A piaci kihívásoknak való megfelelés manapság a növekvő (földrajzi) mobilitásban is megmutatkozik, ugyanakkor a digitális falu, a közösségi médiahasználat új típusú kapcsolatokat, hálózatokat is létrehoz(hat).

Mindezek a folyamatok a külhoni magyar fiatalokra is érvényesek, de kétségtelen, hogy kisebbségi szemszögből másfajta viszonyulások is éreztetik hatásukat. A kisebbségi ember mindennapi cselekvéseinek és gondolatainak horizontján (fiatalnak, idősnek egyaránt) ott lebeg a képzel „Másik” (a „többségi”, az „anyaországi”, „a többi kisebbségi”) vélt vagy valós értékpreferenciája és az abból levezethető reakciója. Etnikailag vegyes, de társadalmi és földrajzi mobilitást feltételező helyzetekben is egyaránt lehet „jelölt” vagy „jelölő” is, ami másfajta cselekvéseket eredményezhet, illetve a környező világ újabb és újabb perspektívából való értelmezéseit teszi lehetővé.²

¹ Gábor 2005.

² E kategóriák használatáról lásd részletesebben: Brubaker és mtsai 2006.

A kisebbségi magyarok e „jelölt” állapotát, azt gondoljuk, a kettős állampolgárság, az ebből levezethető új típusú identitás konstellációk tovább árnyalják, és felmerülhet az a kérdés is, a magyar állampolgárság megszerzése által közelebb kerülnek-e szimbolikusan és az értékek szintjén az anyaországiakhoz, beindulnak-e sajátos társadalmi vagy akár migrációs és más folyamatok. A kilencvenes évek elejétől kezdve egyre inkább kiteljesedett a magyar nyelvű médiatér, amely most kiegészült a magyar állampolgárság könnyített megszerzési lehetőségével. Fennáll a veszélye annak is, hogy a kisebbségi magyarok körében növekszik az elvándorlási hajlandóság, de érdekes módon, ez nem az anyaország felé irányul elsősorban. Szinte kettős diaszporizációnak vannak kitéve: saját szülőföldjükön is, illetve az elvándorlás növekvő mértéke közepette is.

Kutatásunk e folyamatok adatolására és további értelmezésére vállalkozott a négy nagyobb külföldi magyar közösség (Erdély, Felvidék, Vajdaság, Kárpátalja) fiataljait érintő felméréssel. Mivel a Mozaik 2001-es kutatás óta³ nem volt egységes, survey-alapú Kárpát-medencei ifjúságkutatás, fontosnak tartottuk, hogy a jelen politikai-kulturális kontextusban olyan felmérés szülessen, amely egyrészt lehetővé teszi annak megvizsgálását, hogy milyen elmozdulások történtek az ifjúsági értékvilágban az elmúlt másfél évtizedben, másrészt pedig azt is, hogy a magyar állampolgárság kiterjesztése, a migrációs potenciál, a kiterjedt magyar nyelvű médiatér és identitás milyen összefüggéseket mutat.

Módszertani vetületek

A Mathias Corvinus Collegium és a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet 2015. novemberben és decemberben végezte a GeneZYs 2015 elnevezésű Kárpát-medencei ifjúság-szociológiai kutatást.⁴

³ Szabó és mtsai 2002. A jelen kötet előkészítése során értesültünk arról, hogy a Magyar Ifjúság 2016-os vizsgálatnak lesz a külföldi magyar fiatalokra kiterjedő része is. Ennek eredményei a kézirat lezárásakor még nem ismertek.

⁴ A kutatás vezetője Papp Z. Attila (MTA TK Kisebbségkutató Intézet, MCC vendégkutató) volt. A szlovákiai lekérdezés és mintavétel felelőse Morvai Tünde (MTA TK Kisebbségkutató Intézet) volt, a kárpátaljai lekérdezésért Ferenc Viktória (Nemzetpolitikai Kutatóintézet), az erdélyi lekérdezésért Márton János (Omnibus Kft.), a vajdasági adatfelvételért és mintavételért pedig Szerbhorváth György (MTA TK Kisebbségkutató Intézet) felelt. A kutatás előkészítésében és lebonyolításában magyarországi és helyi szervezetek és kutatók is részt vettek: Magyarországon Szalai Zoltán (MCC), Kiss Ferenc (Információs Társadalomért Alapítvány), Felvidéken a Téka Egyesület, Kárpátalján Kovály Kata (Momentum Doktorandusz), valamint Molnár József (a II. Rákóczi Ferenc Magyar Főiskola oktatója), Erdélyben Kiss Tamás (Kvantum Research Kft.), illetve a Babeş–Bolyai Tudományegyetem két oktatója, Veres Valér és Csata Zsombor. Rajtuk kívül háttérrel tartozunk a százas nagyságrendű kérdezőbiztos hálózatnak, akik nélkül az adatfelvétel nem valósulhatott volna meg.

A felmérés fókuszában azok a közel 400 ezer főt kitevő 15–29 éves magyar anyanyelvű fiatalok álltak, akik Erdélyben (Romániában), Felvidéken (Szlovákiában), Vajdaságban (Szerbiában) és Kárpátalján (Ukrajnában) élnek. A 2700 fő megkeresésével zajlott kérdőíves kutatás korra, nemre, településtípusra és régiókon belül területi megoszlás szerint reprezentatívnak tekinthető. A tervezett mintanagyság Erdélyben 1000, Felvidéken 700, Vajdaságban 500, Kárpátalján 500 fő volt, amely számoktól a tényleges lekérdezés során helyenként kis mértékben eltértünk.

A négy szomszédos országban élő magyar fiatalokat (15–29 éveseket) megcélzó kérdőíves felmérés főbb témakörei az alábbiak volt: társadalmi mobilitás (szülői iskolai végzettsége stb.); oktatási részvétel, iskolai életút; munkaerőpiaci állapot; családi állapot, gyerekvállalási hajlandóság; értékvilág, vallásosság; szabadidő, időhasználat; médiahasználat; állampolgárság; migrációs hajlandóság; etnikai, nemzeti identitás szerkezete; közéleti, politikai részvétel.

Kárpátalján⁵ a hivatalos forrásokból származó adatok szűkössége miatt a magyar fiatalokra vonatkozó ismeretek jelentős része közvetett források alapján vezethető csak le. Ezek alapján 2015-ben 29.200 magyar anyanyelvű 15–29 éves élt e régióban, és e számba beletartoznak a magyar anyanyelvű romák is. A fiatal, 15–29 éves kárpátaljai magyar anyanyelvű népesség 500 fős rétegzett reprezentatív mintája kialakításánál a következő sarokszámokat vettük figyelembe:

- A 15–29 éves kárpátaljai magyar anyanyelvű népesség 25,0%-a él városban, 7,2%-a városi típusú településen,⁶ 67,8%-a falun.
- A vizsgálandó kategórián belül a férfiak 50,3%-os arányt képviseltek, szemben a nők 49,7%-os megfelelőjével. A városi lakosság 49,9, a falusi 50,4%-át alkották a férfiak; az eltérést főleg a városiak magasabb emigrációs mobilitása, valamint asszimilációs hajlama magyarázza.
- A korösszetétel reprezentativitásának a biztosítására a fiatalokat három korcsoportra osztottuk: 15–19, 20–24, valamint 25–29 évesekre. A kárpátaljai magyar anyanyelvű városi és falusi fiatalok nem és kor szerinti százalékos összetételét az 1. táblázat tartalmazza, és figyelembe vettük továbbá az iskolai végzettség településtípus és kor szerinti megoszlását is.

⁵ A minta összeállításában Molnár József vett részt.

⁶ Az ukrán településrendszerben a szovjet időkből maradt fenn a falvak és városok közötti átmenetet képviselő városi típusú települések kategóriája. Ide sorolják azokat a településeket, amelyek bizonyos szempontok szerint a városokhoz, mások alapján viszont inkább a falvakhoz állnak közelebb. Népeiségüket a városi lakosság kategóriájába sorolják.

1. táblázat
A kárpátaljai 15–29 éves magyar anyanyelvűek korcsoportos megoszlása
településtípus és nemek szerint

Településtípus	Adott korcsoport százalékaránya, férfiak			Adott korcsoport százalékaránya, nők		
	15–19	20–24	25–29	15–19	20–24	25–29
Városok	26,6	34,3	39,0	27,4	32,8	40,2
Városi típusú települések	25,7	34,3	40,0	28,8	33,7	37,5
Falvak	28,7	33,9	37,3	28,3	34,0	37,7

Kárpátalján 2001-ben 135 olyan település volt, ahol legalább 20 magyar anyanyelvű lakos élt, bár ezekből csak 113 olyan, ahol a 150 főt meghaladta a számuk, azaz ahová legalább 1 mintaelem juthatott volna. Összességében a fent leírt kritériumoknak megfelelően végül 46 kárpátaljai településről vettük az 500 fős mintát, amely megalapozottan tekinthető a 15–29 éves kárpátaljai magyar anyanyelvű népesség rétegzett reprezentatív mintájának.

Vajdaságban a mintavétel összeállításakor a legutóbbi, 2011-es szerbiai népszámlálási adatokból tudtunk kiindulni. Eszerint Szerbiának a népszámlálási adatok alapján – amelyek nem terjedtek ki Koszovóra – 7.186.862 lakosa volt (2002-ben még 7.498.001 volt a népesség száma, 1991-ben pedig 7.822.795 – vagyis a lakosság száma folyamatosan csökken). A legnépesebb még mindig a magyar kisebbség volt (253.899 – 3,53%). A 2002-es cenzuskor a Vajdaságban még 290.207 magyar nemzetiségűt írtak össze, a fogyás tehát drasztikus mértékű (mivel Szerbiából a szerbek és más etnikumok is, a becslések szerint, hasonló mértékben emigrálnak, a magyaroknak a száma, nem pedig az aránya csökkent lényegesen).

Becslések szerint ma életvitelszerűen mintegy 200.000 vajdasági magyar él helyben. A natalitás csökkenéséről sem voltak pontos adataink, ezért úgy döntöttünk, hogy a mintában kb. egyharmad legyen a 15–19, a 20–24 és a 25–29 évesek aránya. A magyar nemzetiségű középiskolások és a felsőoktatási intézményekbe járók számáról sincsenek pontos adatok, de korábbi kutatások alapján amellet döntöttünk, hogy a 15–19 éves korosztályban 90%-os legyen a középiskolások aránya. A lekérdezés során nem kötöttük ki, hogy a kérdezett magyar nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek tartja-e magát, a lényeges az volt, hogy a lekérdezés magyarul történjék meg.

A minta végső kialakításakor a szerbiai községekre, ezen belül a községekre vonatkozó adatokra támaszkodtunk. Mivel Szerbiában a magyarok túlnyomó része Bácskában és Bánátban él, Szerémséggel, illetve a központi Szerbiával csak esetlegesen számoltunk (az 500-ból ez Szerémséget tekintve 8 embert jelentett). Első körben körzetekre bontottuk le a mintát, majd azon belül községekre (járásokra), illetve településekre, amelyeken belül a férfi-nő és az említett korcsoportos megoszlásokra figyeltünk.

2. táblázat

Vajdasági 15–29 éves magyar nemzetiségűek megoszlása körzetek és nemek szerint
(forrás: Szerbia 2011. évi népszámlálása)

Körzet neve	Összesen	15–29 évesek		
		Összesen	Férfi	Nő
Észak-bácskai körzet	76.262	13.003	6.530	6.473
Dél-bácskai körzet	47.850	7.732	3.953	3.779
Észak-bánáti körzet	68.915	11.934	6.191	5.743
Közép-bánáti körzet	23.550	3.645	1.864	1.781
Nyugat-bácskai körzet	17.576	2.443	1.283	1.160
Dél-bánáti körzet	13.194	2.040	1.017	1.023
Szerémség	3.789	590	316	274
Összesen	251.136	41.387	21.154	20.233

A felvidéki/szlovákiai magyar fiatalok reprezentatív felmérésére törekvő vizsgálat alapjául szolgáló mintába 711 fiatal került. A 15 és 29 év közötti korosztály mintavétele terület, a lakóhely típusa, korcsoport, nem és iskolai végzettség szerint történt. A 2011-es népszámlálási adatok alapján a dél-szlovákiai magyar lakta járásokat három régióba csoportosítottuk (nyugat, közép, kelet). A településtípusa szerint 25 falut és 5 várost választottunk ki véletlenszerűen, a keleti régióból 1 várost és 4 falut, a középső régióból szintén 1 várost, de 5 falut, és a magyarok által legnépesebb nyugati régióból 4 várost és 16 falut. Szám szerint ez a nyugati régióból 434, a középsőből 147, a keletiből pedig 132 főt jelentett. A korcsoportos eloszlás a statisztikai hivatal aktuális adatbázisa alapján történt, az iskolai végzettség szintén ugyanazon forrásból az országos adatok magyar nemzetiségre vonatkozó legmagasabb iskolai végzettséget vetítve települési szintre. A korosztály nemi bontásban szinte fele-fele arányban képviselteti magát, ennek megfelelően igyekeztünk ugyanolyan számú férfit és nőt megszólítani. A mintába végül 717 alany került (3. táblázat).

Erdélyben/Romániában⁷ a GeneZYs 2015 ifjúságpszichológiai kutatás vizsgálati területét Erdély 16 megyéje jelentette, ezen belül pedig a magyarok által is lakott települések. Az alapsokaságot (célpopulációt) a szóban forgó megyékben élő magyar anyanyelvű 15–29 év közötti népesség képezte. Ez összesen 227.648 főt jelent, a csoport szociodemográfiai összetételét nem, korcsoport, lakóhely típusa és régió szerint pedig a 4. táblázatban láthatjuk.

⁷ A minta végső összeállítását, az erdélyi lekérdezés és adatrögzítés koordinálását Kiss Tamás (Kvantum Research Kft.) végezte.

3. táblázat
Az alappopuláció eloszlása nem, életkor, lakhely típusa és régió szerint (gyakoriság)

Településtípus	Nem	Életkor	Régió		
			Nyugati régió (Pozsony, Szenc, Dunaszerdahely, Galánta, Komárom, Nyitra, Érsekújvár, Vágsellye)	Középső régió (Léva, Losonc, Rimaszombat, Nagykürtös)	Keleti régió (Kassa, Kassa környéke, Nagymihály, Rozsnyó, Tótketerebes, Nagyróce)
Város	Férfi	15–19	1.789	479	622
		20–24	2.391	618	859
		25–29	2.758	778	887
		Összes	6.938	1.875	2.368
	Nő	15–19	1.718	460	597
		20–24	2.296	593	795
		25–29	2.649	746	851
		Összes	6.663	1.799	2.243
Összes		13.601	3.674	4.611	
Falu	Férfi	15–19	5.711	1.908	1.565
		20–24	6.694	2.234	1.946
		25–29	7.577	2.407	2.212
		Összes	19.982	6.549	5.723
	Nő	15–19	5.486	1.833	1.503
		20–24	6.430	2.145	1.868
		25–29	7.279	2.312	2.125
		Összes	19.195	6.290	5.496
Összes		39.177	12.839	11.219	
Összes		52.778	16.513	15.830	

4. táblázat
Az alappopuláció eloszlása nem, életkor, lakhely típusa és régió szerint (gyakoriság)

Településtípusa	Nem	Életkor	Régió			
			Székelyföld	Közép-Erdély	Partium	szórvány
Város	Férfi	15–19	4.503	4.162	4.581	1.937
		20–24	5.859	6.764	6.126	2.796
		25–29	6.481	5.473	6.221	2.830
		Összes	16.843	16.399	16.928	7.563
	Nő	15–19	4.297	4.229	4.426	1.747
		20–24	5.776	7.222	5.870	2.371
		25–29	6.380	5.275	6.106	2.444
		Összes	16.453	16.726	16.402	6.562
Összes		33.296	33.125	33.330	14.125	
Falu	Férfi	15–19	6.962	3.973	5.362	1.508
		20–24	8.643	4.526	5.976	1.674
		25–29	8.658	4.444	5.829	1.601
		Összes	24.263	12.943	17.167	4.783
	Nő	15–19	6.754	3.764	5.077	1.314
		20–24	7.954	4.202	5.645	1.466
		25–29	7.709	4.188	5.205	1.338
		Összes	22.417	12.154	15.927	4.118
Összes		46.680	25.097	33.094	8.901	
Összes		79.976	58.222	66.424	23.026	

A teljes mintanagyság Erdélyben 1004 fő volt. A megkérdezetteket rétegzett, véletlenszerű mintavételi eljárással választottuk ki. Először a településeket rétegeztük régió, településméret és etnikai arány szerint. Az így kialakított 21 tényleges rétegből véletlenszerűen választottunk településeket, ügyelve arra, hogy azok a magyarok számával arányos eséllyel kerüljenek a mintába. Azokon a településeken, ahol nem volt egységes a házzámozás, véletlenszerűen utcákat választottunk, szintén figyelembe véve azt, hogy az adott utcákban hányan laknak.⁸ A háztartások kiválasztása a megadott utcán belül egységesen 1-es lépték segítségével történt, a szórvány jellegű településeken (20 százalék alatt) megengedett volt, hogy a kiválasztott utcán tetszőleges sorrendben kérdezzék le a magyar fiatalokat. A háztartáson belül a megkérdezetteket nem és életkor szerinti kvóta segítségével kellett kiválasztani.

Az eredmények 95 százalékos valószínűséggel $\pm 2,9$ százalékos hibahatáron belül mozognak.

Szociodemográfiai adatok

A kutatás célcsoportja a magyar fiatalok voltak, de kérdés, ezt hogyan operationalizálhatjuk. Alapvető elvárásunk az volt, hogy a mintába bekerülő fiatalokkal lehessen kitöltetni a magyar nyelvű kérdőívet. Mivel a magyar nemzetiség és anyanyelv nem esik teljesen egybe, feltételezhető, hogy a mintába kerülnek olyanok, akiknek vagy a nemzetisége, vagy az anyanyelve nem feltétlenül a magyar. Mivel tudjuk azt is, hogy a határon túli magyarok között magyar anyanyelvű romákat is találunk, mintánkba igyekeztünk ezt a célcsoportot is belefoglalni. Kárpátalján a magyar anyanyelvűek becslésére épült a minta, ezen belül pedig a romákat is célzottan keresniük kellett kérdezőbiztosainknak, a többi régióban a hivatalos, magyar nemzetiségűekre vonatkozó népszámlálási adatokra épült mintánk, itt csak véletlenszerűen kerültek be magyar anyanyelvű romák. Szintén ismeretes az is, hogy eltérés lehet az önbevallás és külső identitásbeli megítélés között, ezért mindegyik régióban arra is megkértük kérdezőbiztosainkat, hogy – a kérdés befejezése után – többek között válaszolják meg azt is, hogy interjúalanyunk szerintük roma származású volt-e.

⁸ Ezt a választói névjegyzékek vagy ennek hiányában a telefon-előfizetésekre vonatkozó adatbázis alapján becsültük.

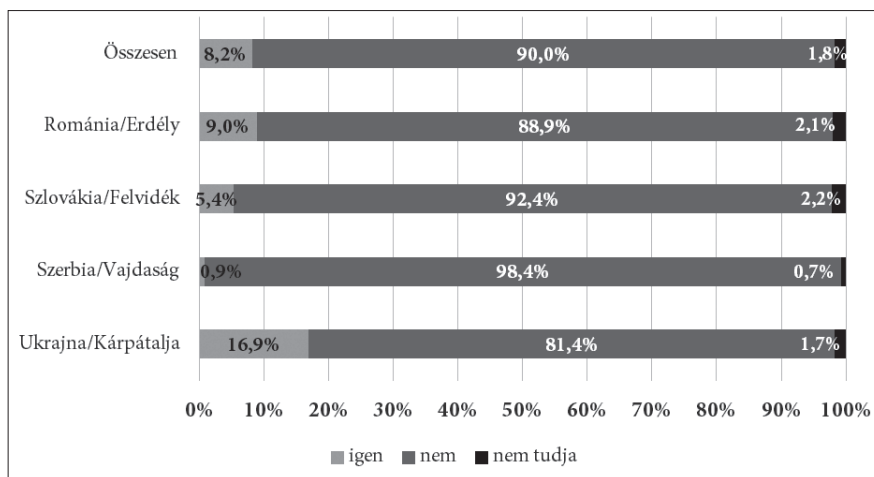
5. táblázat
Nemzetiségek régiókénti megoszlása (százalékban)

	magyar	többségi	roma/cigány	egyéb	NT/NV	
Ukrajna/Kárpátalja	87,8%	4,1%	6,2%	1,4%	0,4%	100,00%
Szerbia/Vajdaság	92,0%	2,8%	0	3,9%	1,3%	100,00%
Szlovákia/Felvidék	92,0%	5,0%	1,4%	0,8%	0,8%	100,00%
Románia/Erdély	88,3%	1,6%	7,4%	2,3%	0,4%	100,00%
Összesen	89,8%	3,1%	4,3%	2,0%	0,7%	100,00%

Összességében a mintába kerültek mintegy 90 százaléka vallotta önmagát magyarnak, több mint 4 százaléka romának, 3 százaléka többségi nemzetiségűnek, míg további 2 százalék egyéb kötődést tüntetett fel. A romák számának (külső) becslés pedig az előbb említett arány mintegy kétszeresét eredményezi: interjúalanyaink szerint a megkérdezett személyek 8 százaléka roma származású, és ez az arány a kárpátaljai mintán belül eléri a 16–17 százalékot is, Erdélyben pedig a 9 százalékot. Abszolút számokban 113 személy vallotta önmagát romának, a külső értékelés szerint pedig 208 személy, ami elviekben lehetőséget ad arra is, hogy bizonyos jellemzőket a magyar anyanyelvű romák vonatkozásában is megvizsgáljunk.

A mintában mind a négy régióban enyhe túlsúlyban vannak a férfiak, ami többnyire megfelel a vizsgált korosztály népességen belüli arányának. A korcsoport szerinti eloszlást tekintve is hasonlóak a négy régió adatai: Erdélyt kivéve, ahol a minta legnépesebb korcsoportja a 20–24 éveseké, a másik három régióban a 25–29 évesek vannak a legnagyobb arányban és a 15–19 évesek a legkisebb arányban.

1. ábra
Romák aránya régióként (százalékban)

6. táblázat
Korcsoport szerinti eloszlás régióként (százalékban)

Régió	Korcsoport			Összesen
	15–19	20–24	25–29	
Ukrajna/Kárpátalja	27,80%	33,80%	38,40%	100,00%
Szerbia/Vajdaság	30,30%	33,10%	36,60%	100,00%
Szlovákia/Felvidék	27,10%	34,20%	38,80%	100,00%
Románia/Erdély	28,40%	36,40%	35,30%	100,00%
Összesen	28,30%	34,80%	36,90%	100,00%

A felvidéki fiatalok közel háromnegyede, a kárpátaljai fiatalok kétharmada falun él. Erdélyben szinte azonos a falun és a városban élők aránya, Vajdaságban pedig a városban élők vannak többségben. Utóbbi régióban néhány százalékponttal nőtt azok aránya, akik gyerekkori lakhelyükhöz viszonyítva urbánus környezetbe költöztek, a többi régióban viszont alig van különbség a gyerekkori és a jelenlegi lakhely településtípusa szerint.

7. táblázat
Gyerekkori és jelenlegi lakhely településtípusa régióként (százalékban)

Régió	Településtípusa (gyerekkorban)		Összesen	Állandó lakhely		Összesen
	falu	város		falu	város	
Ukrajna/Kárpátalja	68,70%	31,30%	100,00%	67,80%	32,20%	100,00%
Szerbia/Vajdaság	44,60%	55,40%	100,00%	40,90%	59,10%	100,00%
Szlovákia/Felvidék	74,80%	25,20%	100,00%	74,80%	25,20%	100,00%
Románia/Erdély	50,30%	49,70%	100,00%	50,20%	49,80%	100,00%
Összesen	58,80%	41,20%	100,00%	58,00%	42,00%	100,00%

A fiatalok mintegy fele egyedülálló, és közel 15 százaléka már házasságban él. Ez az arány a kárpátaljaiak esetében a legnagyobb (26,4%), igaz, e régióban már a válások is gyakrabban fordulnak elő. A párkapcsolattal rendelkező vajdasági, felvidéki és erdélyi fiatalok elsősorban a különélést preferálják, a házasság nélküli együttélés inkább a felvidékiek sajátossága. A regionális és korcsoportos adatok összevetéséből az is kiderül, hogy Kárpátalján már 20 éves kor után „beindulnak” a házasságok, a többi régióban csak 25 éves kor után tapasztalni jelentősebb házasodási hajlandóságot. A legidősebb korosztályon belül a kárpátaljai fiatalok közel fele már házas, az erdélyiek esetében több mint egyharmaduk, a másik két régióban csak minden ötödik fiatal kötött házasságot.

8. táblázat
Családi állapot régiókénti megoszlása (százalékban)

	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	Összesen
egyedülálló	46,70%	50,10%	43,60%	48,50%	47,20%
van párkapcsolata, de nem élnek együtt	16,90%	31,70%	33,40%	26,50%	27,40%
házas	26,40%	9,50%	9,00%	15,20%	14,70%
nem házas, de együtt él valakivel	7,20%	8,40%	13,40%	9,30%	9,80%
elvált (külön él)	2,70%		0,60%	0,40%	0,80%
özvegy		0,20%		0,20%	0,10%
Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

A házasságok 73 százaléka etnikailag homogén, magyar–magyar házasságnak tekinthető Kárpát-medencei szinten. Regionális bontásban azt állapíthatjuk meg, hogy Kárpátalján és Erdélyben relatív alacsonyabb (68,5 és 71,9 százalék) a magyar homogén házasságok aránya, míg a másik két régióban átlag fölötti. Összevetve ezt a korábbi korcsoportos adatokkal, arra a következtetésre juthatunk, hogy ahol nagyobb arányú a házasság, ott nagyobb az esélye a heterogén házasságoknak, ahol alacsonyabb, ott úgy tűnik, az etnikai házassági piacban rejlő lehetőségeket használják ki a fiatalok.

9. táblázat
Saját gyerek megléte régióként (százalékban)

Van-e gyereked?	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	Összesen
igen, van	28,70%	9,10%	13,20%	13,40%	15,50%
nincs	71,30%	90,90%	86,80%	86,60%	84,50%
Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

A fiatalok 15 százalékának már van legalább egy gyereke. Korcsoportonként a legfiatalabbak között (15–19 évesek között) ugyan még nincsenek regionális alapú szignifikáns eltérések, ám az idősebb korosztályok esetében markánsak lesznek az eltérések. Kárpátalján van a legmagasabb arányban a fiataloknak gyerekek: a 20–24 évesek közel negyedének, míg a 25–29 évesek felének már van gyereke. Ezen kívül úgy tűnik, az erdélyiek körében is magas a gyerekvállalási kedv, itt a legidősebb generáció közel egyharmadának van már gyereke. Nem nehéz észrevenni az eddigiek alapján, ugyanakkor statisztikailag is kimutatható, hogy összefüggés van a gyerekvállalási kedv és a házasságban vagy párkapcsolatban való együttélés között. A 20–24, illetve a 25–29 éves Kárpát-medencei fiatal szülők mintegy 80–85 százaléka házasságban vagy élettársi kapcsolatban együtt él valakivel, és ezek az arányok Erdélyben és Kárpátalján még ennél is magasabbak.

A már gyerekekkel rendelkezők 63 százalékának 1, közel 30 százalékának már 2 gyereke is van, de elvétve találni olyanokat is, akiknek ennél is több gyereke van. Rákérdeztünk ugyanakkor arra is, hogy egyáltalán mennyi gyereket szeretnének, és azt találtuk, hogy a legtöbben 2 vagy 3 gyereket szeretnének: Felvidéket leszámítva ez az arány mintegy 76–80 százalékos. Ugyanakkor megállapítható, hogy a három gyereket vállalni kívánó fiatalok aránya Vajdaságban a legmagasabb, a legkevésbé pedig a szlovákiai magyar fiatalok szeretnének (kettőnél több) gyereket vállalni.

A fiatalok legalább kétharmada a szüleivel él – Vajdaságban a 70%-ot is meghaladja az arányuk –, és feltűnő, hogy a kárpátaljaiak körében milyen magas a házastárs családjánál élők aránya. Ez, valamint a házasság korábbra tevődése (21,4 év) a kárpátaljai fiatalok körében egy hagyományos életformát jelöl. Korcsoport szerinti összehasonlításban vizsgálva a lakóhely szerinti regionális különbségeket, azt látjuk, hogy míg az alsó korcsoport körében nincsenek jelentős eltérések az egyes régiók között, a második és harmadik korcsoportban – ahol egyébként megugrik a saját lakással rendelkezők aránya – szignifikánsak a különbségek: a 25–29 évesek körében a kárpátaljai fiataloknak még több mint fele szüleivel lakik, és 22 százalékuk házastársa szüleinél, és kevesebb mint egyötödük él saját lakásban. A másik három régióban ebben a korcsoportban már 30 százalék körül van a saját lakással rendelkezők aránya.

10. táblázat
Lakhely típusa régióként (százalékban)

Lakóhely típusa	Régió				
	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	Összesen
Önálló lakása (háza) van	10,30%	14,80%	14,60%	14,30%	13,70%
Szüleinél	67,60%	71,00%	66,60%	68,00%	68,10%
Házastársa/élettársa szüleinél	12,80%	1,70%	3,80%	4,70%	5,50%
Rokonnál	3,10%	1,30%	1,10%	1,20%	1,50%
Ismerősnél			0,50%	0,30%	0,20%
Teljes lakást bérel magánszemélytől	1,90%	5,20%	1,80%	4,20%	3,30%
Lakást bérel önkormányzattól	0,40%	0,20%	2,20%	0,50%	0,80%
Albérletben lakik (többekkel együtt)	1,40%	2,60%	4,50%	3,60%	3,20%
Bentlakás, kollégium	0,80%	1,50%	3,20%	2,20%	2,10%
Egyéb	1,60%	1,70%	1,70%	1,00%	1,40%
Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

A szobák számát és a lakás méretét (alapterületét) tekintve is szignifikáns regionális eltéréseket tapasztalhatunk: míg Felvidéken, Kárpátalján és Vajdaságban átlagosan legalább 3,5 a szobák száma a fiatalok otthonában, és a lakás átlagos alapterülete is meghaladja a 100 m²-t, Erdélyben a szobák átlagos száma alacsonyabb, mint 3, a lakások átlagos alapterülete pedig mindössze 74 m².

A lakóhely felszereltségét tekintve a felvidéki és vajdasági fiatalok életkörülményei a legjobbak: itt a vezetékes víz, vízöblítéses WC, villany, állandó melegvíz-ellátás a háztartások több mint 95 százalékában biztosított, míg például Kárpátalján a vezetékes vízzel rendelkező háztartások aránya 80 százalék alatt van, és vízöblítéses WC-vel rendelkező lakásban is csak a fiatalok kevesebb mint harmada él. A háztartási gépekkel, valamint média- és információtechnológiai eszközökkel való felszereltség is a többnyire a kárpátaljai fiatalok háztartásaiban a leggyengébb, a másik három régió között azonban lehetnek eltérések a birtokolt tárgyak függvényében: például személygépkocsit, automata mosógépet, mosogatógépet, műholdas vagy kábeltelevíziót, plazma/LCD/LED-tévét a felvidéki fiatalok családjai birtokolnak a legnagyobb arányban, a fagyasztóláda és az internetkapcsolat a Vajdaságban a leggyakoribb.

11. táblázat
Lakóhely felszereltsége régióként (százalékban)

	Régió			
	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély
1. Vezetékes víz	79,1	96,3	95,6	85,6
2. Vízöblítéses WC	62,1	98,8	98,3	83,2
3. Vezetékes gáz	84,4	34,1	85,7	53,8
4. Villany	98,8	99,1	99,6	98,5
5. Szennyvízelvezető csatorna	71,5	63,9	71,0	74,8
6. Központi fűtés	65,4	52,6	84,4	63,1
7. Állandó melegvíz-ellátás	84,8	98,4	96,9	78,4
8. Nyaraló	6,2	8,8	9,6	8,8
9. Másik lakóingatlan	18,1	30,3	18,3	16,7
10. Építési (üres) telek	18,7	20,3	17,9	21,3
11. Személygépkocsi	38,2	47,3	67,1	47,5
12. Motorkerékpár	22,2	38,8	23,2	14,1
13. Fagyasztóláda	79,7	93,4	81,4	74,5
14. Automata mosógép	85,2	95,1	96,1	88,0
15. Mosogatógép	8,9	25,9	38,2	16,8
16. UPC, Digi, kábeltévét	71,8	86,0	91,4	90,7
17. Internet	83,2	97,7	95,4	89,4
18. Plazma-, LCD-, LED-tévét	43,1	45,3	78,7	61,1

A kimondottan csak az információtechnológiai eszközök birtoklására fókuszáló kérdésre kapott válaszok részben árnyalják a képet: több olyan eszköz is van, amelyet a kárpátaljai fiatalok nagyobb arányban birtokolnak, mint egy vagy több másik régióban élő társaik (például számítógép terén jobban állnak a felvidéki és erdélyi fiataloknál, utóbbiakat pedig okoskarperec és okosóra birtoklása tekintében is megelőzik).

12. táblázat
Birtokolt információtechnológiai eszközök régióként (százalékban)

Van: saját vagy háztartásban (%)				
Eszköz	Ukrajna/Kárpátalja	Szerbia/Vajdaság	Szlovákia/Felvidék	Románia/Erdély
Okostévé	22,08	27,26	44,6	50,53
Számítógép	76,86	83,89	75,3	68,33
Laptop	49,18	77,73	88,8	71,35
Tablet	34,83	34,36	58,59	37,42
Mobiltelefon	96,82	94,42	86,95	84,93
Okostelefon	72,06	91,92	86,65	82,94
Okoskarperec	4,1	10,04	11,44	2,1
Okosóra	4,65	9,83	13,21	3,76
Egyéb IKT	4,46	11,68	14,9	1,86

Ezt többé-kevésbé a fiataloknak a családjuk anyagi helyzetét megítélő válaszaik is visszaigazolják: Kárpátalján a legalacsonyabb (7,5 százalék) a gondok nélkül élők aránya, és itt a legmagasabb a nélkülözők aránya is, ezzel szemben a felvidéki és erdélyi fiatalok látják a legjobbnak családjuk anyagi helyzetét: több mint 20 százalék azok aránya, akik szerint családjuk gond nélkül él.

13. táblázat
Szubjektív jólét régióként (százalék)

Hogy érzed, családod anyagilag...?						
Régió	gondok nélkül él	beosztással jól kijön	éppen, hogy meg tud élni	hónapról hónapra anyagi gondok vannak	nélkülözik	Összesen
Ukrajna/Kárpátalja	7,5%	67,3%	17,9%	5,6%	1,7%	100,0%
Szerbia/Vajdaság	12,8%	63,8%	17,6%	5,0%	0,9%	100,0%
Szlovákia/Felvidék	23,1%	58,4%	16,1%	1,9%	0,5%	100,0%
Románia/Erdély	22,1%	61,4%	8,5%	7,4%	0,6%	100,0%
Összesen	18,0%	62,2%	13,8%	5,3%	0,8%	100,0%

Egy hónapban a legnagyobb pénzüsszeg a felvidéki fiataloknak áll a rendelkezésére: az ő esetükben számolt (forintra átszámított) átlag 117.700 forint mintegy kétszer több, mint a vajdasági fiatalok és 1,7-szer több, mint az erdélyi fiatalok rendelkezésére álló havi pénzüsszeg, és közel 3,5-szer nagyobb annál az összegnél, amiből havonta átlagosan gazdálkodnak a kárpátaljai fiatalok. Ugyanakkor a kárpátaljai fiatalok körében megfigyelhető egy korai önállósodás is, hiszen a legfiatalabb korosztályban az erdélyiekhez és a vajdaságiakhoz képest, a 20–24 évesek korosztályában pedig mindhárom másik régióhoz képest kisebb a rendelkezésre álló havi pénzüsszegekből a szülők által biztosított összeg aránya. A vajdasági fiatalok körében megfigyelhető egy folyamatos szülői támogatás az egyes korcsoportokon belül: a 15–19 évesek körében a rendelkezésre álló havi pénzüsszeg mintegy

kétharmadát biztosítják a szülők, de a 25–29 évesek körében is 14 százalék az az arány, lényegesen magasabb, mint a másik három régióban.

A jelenlegi foglalkozást tekintve legnagyobb mértékben a nem vezető pozícióban foglalkoztatottak, illetve a tanulók, egyetemisták teszik ki. A munkanélküliségi arány mintegy 7 százalékra rúg összességében a 15–29-es korcsoporton belül, de ezt nyilván csak becslésnek tekinthetjük, hiszen a lekérdezés során nem specifikáltuk, hogy hivatalos, regisztrált munkanélküliségről van-e szó, vagy a tényleges foglalkoztatottság hiányáról. Ez köszön vissza ott is, hogy például míg Kárpátalján a legalacsonyabb a „munkanélküliség”, ugyanitt a legnagyobb a szürke- és/vagy feketegazdaságban dolgozók aránya is. Szembetűnő az is, hogy Kárpátalján a vizsgált populáción belül a legalacsonyabb a jelenleg még tanulmányokat folytatók aránya is, és ez érvényes akkor is, ha korcsoport szerinti bontásban vizsgáljuk az adatokat. Ennek nyilván az is oka lehet, hogy Ukrajnában 11 iskolai év után lehet érettségizni (és ebből kifolyólag a húszas éveik elején járó fiatal már felsőfokú végzettséggel is rendelkezhet), illetve, mint más adatokból is láttuk, e régióban alacsonyabb a továbbtanulási hajlandóság is.

14. táblázat

A havonta rendelkezésre álló pénzösszeg régiónkénti és korcsoportonkénti megoszlásban (átlag)

Hozzávetőlegesen mennyi pénzösszeggel rendelkezel egy hónapban?						
Régió	Korcsoport	Átlag (helyi pénznem)	N	Szórás	HUF	Szülő %
Ukrajna/ Kárpátalja	15–19	1196	121	1357	14661	48,2
	20–24	3139	137	3093	38464	9,4
	25–29	3745	158	3270	45884	5,2
Összesen		2805	415	2974	34367	13,4
Szerbia/ Vajdaság	15–19	8589	114	8478	21989	66,7
	20–24	22326	121	14614	57156	22,7
	25–29	33079	149	17412	84684	14,0
Összesen		22419	384	17508	57394	23,0
Szlovákia/ Felvidék	15–19	153	145	221	47603	40,7
	20–24	323	174	230	100592	18,3
	25–29	586	204	309	182039	4,3
Összesen		379	523	316	117707	12,4
Románia/ Erdély	15–19	373	263	1245	26027	64,0
	20–24	1029	322	818	71692	22,1
	25–29	1421	319	877	98958	4,3
Összesen		977	903	1065	68044	18,1

A 25–29 évesek körében a Vajdaságban a legnagyobb a regisztrált munkanélküliek aránya (kb. 10 százalék), míg Kárpátalján az elviekben munkaerőpiacon aktívan dolgozni képes minden hatodik (16,6 százaléknyi) fiatal felnőtt csak alkalmi munkákból tud megélni. A beosztotként dolgozók e korcsoportban közel azonos arányban oszlanak meg az állami és közszféra között a Vajdaságban, míg Erdély-

ben, de főleg Felvidéken úgy tűnik, a versenyszférában nagyobb eséllyel tudnak elhelyezkedni.

A megkérdezettek 35 százaléka tanul jelenleg, a legalacsonyabb értéket Kárpát-alja mutatja: itt csak 20 százalékot mutat, ugyanakkor itt a legmagasabb a gazdaságilag inaktívak, illetve a munkanélküliek aránya is. Ha a tanulók arányát csak a 18 év fölöttiek körében nézzük, akkor is azt tapasztaljuk, hogy a legkisebb mértékben a kárpátaljai fiatalok vesznek részt az oktatási rendszerben.

A legmagasabb iskolai végzettségre vonatkozó részletesebb adatokból kiderül, a fiatalok közel felének iskolai végzettsége középfokú, és valamivel több mint negyedük már valamilyen posztsekunder vagy felsőfokú végzettséggel rendelkezik (15. táblázat). A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők legmagasabb aránya Kárpátalján mutatható ki, de Erdélyben sem alacsony (28,6 százalék).⁹

15. táblázat
Legmagasabb iskolai végzettség – regionálisan

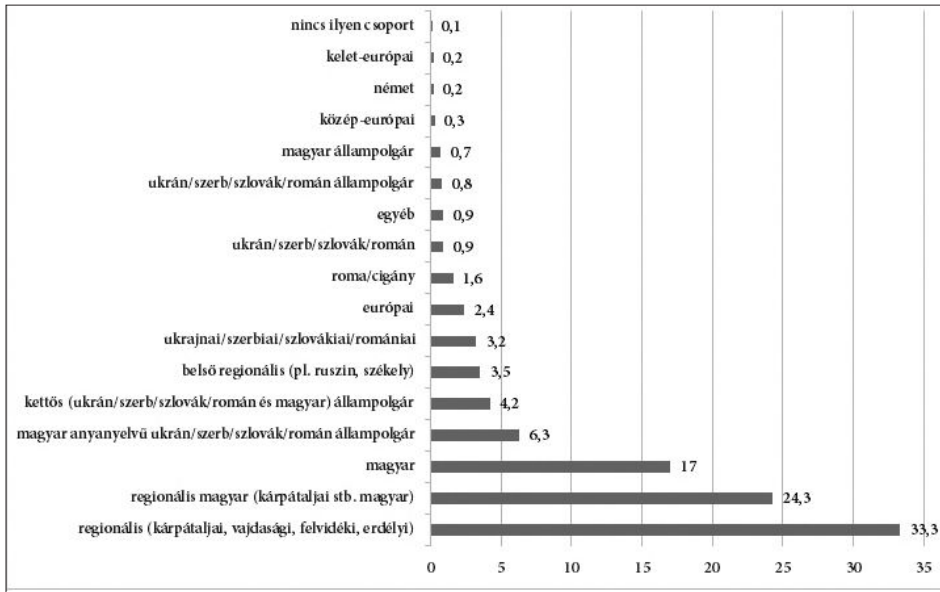
	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	Összesen
Elemi iskola	1,90%		1,40%	5,00%	2,60%
Általános iskola	30,70%	19,00%	20,40%	23,60%	23,30%
Szakiskola	1,60%	19,90%	19,00%	11,50%	13,00%
Érettségivel záruló középiskola	46,00%	40,90%	37,20%	31,50%	34,90%
Technikum, posztliceális	6,80%			2,70%	4,70%
Egyetemi alapszak	4,50%	12,60%	10,80%	17,30%	12,50%
Egyetemi mesterszak	8,00%	7,60%	10,40%	8,20%	8,50%
PhD	0,40%	0,00%	0,80%	0,20%	0,40%
	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Identitás, állampolgárság, nyelvhasználat

A Kárpát-medencei fiatalok elsődleges közösségi hovatartozását nagymértékben (összesen 85 százalékban) három nagyobb tényező határozza meg: a regionális kötődés, a regionális szinten magyarként vagy általában magyarként való kötődés, harmadrészt pedig a kisebbségi állampolgári kötődés, amelynek része a kettős állampolgárság is. Árnyalatnyi elmozdulásokkal ugyanezek a trendek köszönnek vissza a másodlagos kötődések szintjén is.

⁹ Az oktatási pozícióra, továbbtanulásra vonatkozó részletesebb adatokat lásd Papp 2017.

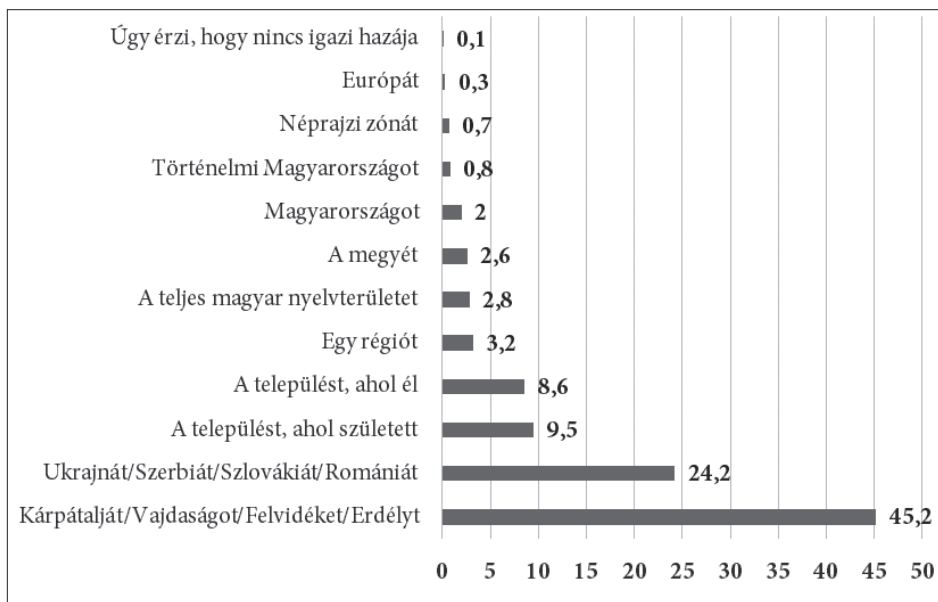
2. ábra
A közösséghez való tartozás (százalékban)

E kötődés halmazokat az általunk vizsgált régiók között összehasonlítva az a legszembetűnőbb, hogy az erdélyiek között a jelzős magyar (erdélyi magyar) identitáselem jóval alacsonyabb, csupán 5%-nyi, míg a többi régió esetében ez 30–40% között van. A Romániában élő magyar fiatalok elsősorban „erdélyiként” határozzák meg magukat, eközben a többi régióban a regionalitáshoz a „magyar” jelző is társul. Az országhoz és a magyar anyanyelvűség mellett az adott ország állampolgárságához kötődő fiatalok Kárpátalján és Szlovákiában vannak a legtöbben, arányaiban majdnem kétszer annyian, mint a Vajdaságban vagy Erdélyben.

A regionális kötődés erősségét bizonyítja annak a kérdésnek az elemzése is, hogy mit tekintenek a fiatalok szülőföldjüknek. A válaszadók majdnem fele (45%) a szűkebb régióját tekinti szülőföldjének, ezt követi az ország (24%), majd a település, ahol született (9,5%), vagy ahol jelenleg él (8,6%) az adatközlő. Érdekes regionális különbség, hogy a kárpátaljai fiatalok körében az országhoz való kötődés jóval alacsonyabb (12%, amely fele vagy harmada) a többi régióban mért értékeknek, míg a szlovákiaiaknál hasonló kiugrás „Felvidék” mint régió tekintetében alakul ki, amely földrajzi egységről sokkal alacsonyabb arányban (22%) gondolkodnak szülőföldként a szlovákiai magyar fiatalok, mint a másik három régióban élő társaik a szűkebb régiójuk kapcsán: Kárpátalját a régióból válaszolók 59%-a, Vajdaságot 45%, Erdélyt 54% jelölte meg szülőföldjeként.

3. ábra
A szülőföld meghatározása (százalékban)

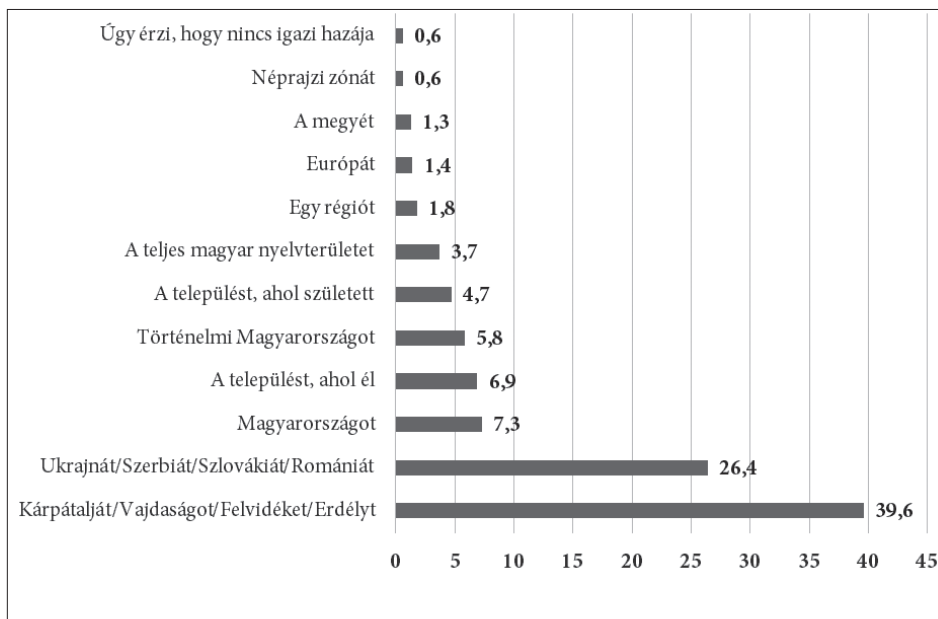
A haza fogalma is elsősorban a regionális kötődéseket tükrözi. Ugyan a hazába valamivel nagyobb mértékben értik bele a fiatalok Magyarországot vagy a történelmi Magyarországot, illetve a „teljes magyar nyelvterületet” is, mint a szülőföld esetében (összességében 16,8 százalékot tesz ki ez a három kategória a haza értelmezése esetében, szemben a szülőföldi 5,7 százalékos meghatározottsággal), mégis kijelenthetjük, hogy a külföldi magyar fiatalok esetében a haza is elsősorban azt a régiót vagy országot jelenti, ahol élnek (4. ábra).

16. táblázat
Mit tekintesz szülőföldednek? (kiemelt kategóriák) – régióként (százalékban)

Mit tekintesz szülőföldednek? (kiemelt kategóriák)					
Szülőföld	Régió				Összesen
	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	
Ukrajnát/Szerbiát/Szlovákiát /Romániát	12,20%	20,70%	39,50%	21,90%	24,20%
Kárpátalját/Vajdaságot/Felvidéket/Erdélyt	58,70%	45,30%	21,60%	53,60%	45,10%

A korcsoportok szerinti adatok közül talán azt érdemes kiemelni, hogy az életkor csökkenésével párhuzamosan a szülőföld-értelmezés a regionalitás keretei közül kilépni látszik, és kiterjesztődik a tágabb ország, az anyaország és a teljes magyar nyelvterület irányába.

4. ábra
A haza meghatározása (százalékban)

17. táblázat
A szülőföld meghatározása korcsoportok szerinti megoszlásban (százalékban)

Mit tekintesz szülőföldednek?				
Szülőföld	Korcsoport			Összesen
	15–19	20–24	25–29	
Kiterjesztett szülőföld kategóriák				
Ukrajnát/Szerbiát/Szlovákiát/Romániát	25,80%	25,50%	21,80%	24,20%
Magyarországot	2,40%	1,90%	1,90%	2,10%
A teljes magyar nyelvterületet	3,90%	3,10%	1,70%	2,80%

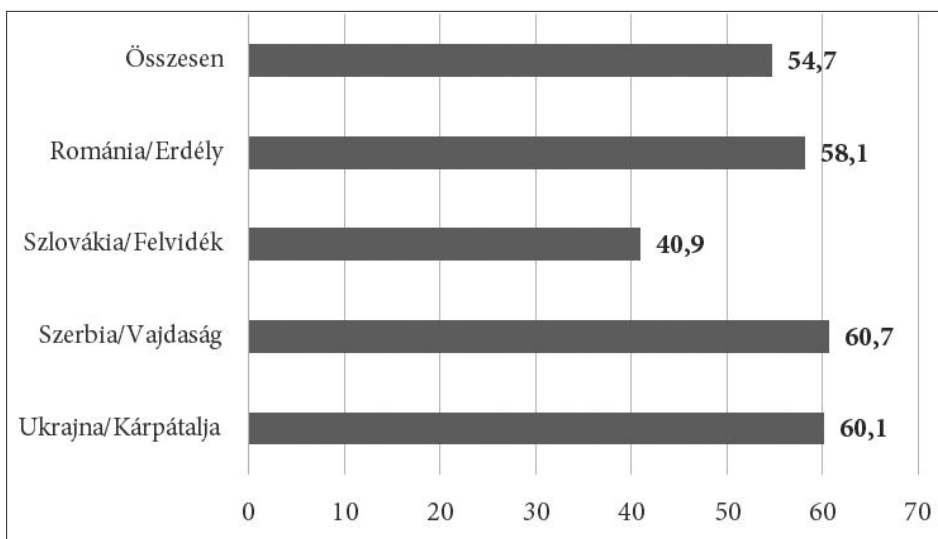
Regionális szülőföld kategóriák				
Kárpátalját/Vajdaságot/Felvidéket/Erdélyt	44,90%	45,40%	45,10%	45,20%
Néprajzi zónát	0,60%	0,70%	0,70%	0,70%
A megyét	1,80%	2,50%	3,10%	2,50%
Egy régiót	2,30%	2,70%	4,40%	3,20%

Arra a kérdésre, hogy a vizsgált kisebbségi magyar közösségek részét képezik-e a magyar nemzetnek, átlagosan a megkérdezettek 90%-a válaszolt igennel. Közöttük a legfiatalabb korcsoport egyetértése volt a legerősebb (92%-os), regionálisan pedig a kárpátaljai fiataloké (94%-os). A fiatalok 61%-a a többségi nemzet részé-

nek is tekinti saját közösségét. Azok aránya, akik egyszerre mindkét nemzet részének tekintik magukat, átlagosan 55%. Itt korcsoportok szerint nem túl jelentős az eltérés, de érdekes megjegyezni, hogy regionálisan a szlovákiai magyar fiatalok között ez az arány majdnem 20 százalékponttal alacsonyabb a másik három régióban mért értékeknél.

5. ábra

A magukat a kisebbségi és többségi nemzethez tartozónak egyaránt vallók aránya regionális megoszlásban (százalékban)

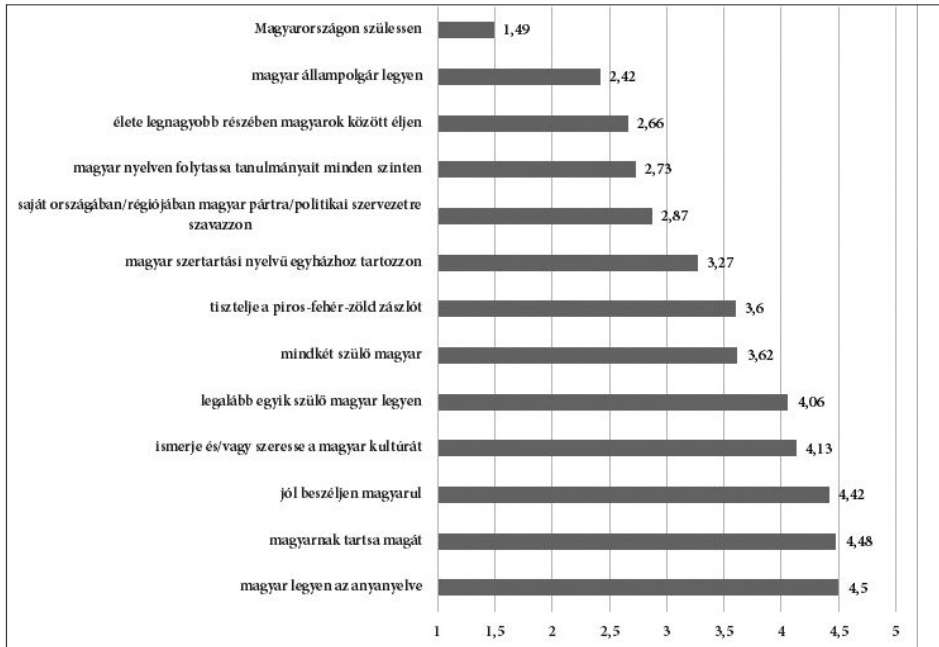

A Kárpát-medencei kisebbségi magyar fiataloktól azt is megkérdeztük, hogy véleményük szerint milyen szempontoknak kell megfelelnie valakinek ahhoz, hogy magyarként definiálhassuk. Az ötfokú skálán (ahol 1 – egyáltalán nem ért egyet, 5 – teljesen egyetért) kapott átlagértékek azt mutatják, hogy az első három helyen, közel a teljes egyetértés értékéhez a magyar anyanyelv, a magyarként való önazonosítás és a magyar nyelvtudás szerepel. Ennek fényében megállapítható, hogy a fiatalok gondolkodása arról, hogy ki számít magyarnak, erősen nyelvközpontú. A megkérdezettek számára a legkevésbé a magyarországi születés és a magyar állampolgárság birtoklása jelentette a magyarsághoz való tartozás feltételét. Különösen a kárpátaljai magyar fiatalok körében kapott magas támogatást a magyarság megítélésében a magyar tannyelvű iskoláztatás vagy a magyar politikai pártra való szavazás. Az erdélyieknél a családi háttér, a szülők vagy mindkét szülő nemzetisége tűnt fontosabbnak a többi régióval való összehasonlításban.

Korcsoportos bontásban is vizsgálva az adatokat, azt láthatjuk, hogy az állítások több mint fele esetében szignifikánsan különböznek a válaszok, és az esetek többségében a legfiatalabb (15–19 éves) korosztály körében magasabb az egyes

besorolási szempontok támogatása, például a magyar nyelvű iskoláztatás vagy a magyar állampolgárság szempontja.

6. ábra
A magyarként való meghatározás feltételei (átlag)

Mivel az anyanyelv és a nyelvtudás kiemelten fontos szempontként merül fel a magyarság megítélésében, a következőkben áttekintjük a kutatás nyelvtudásra vonatkozó adatait is. A fiatalok nyelvtudását egy hatfokú skálán mértük, ahol az 1-es érték a nem ért és nem beszél szintű nyelvtudásnak, a 6-os érték az anyanyelvi szintnek felelt meg. Talán nem meglepő, hogy adatközlőink magyar nyelvtudásukat mind a négy régióban anyanyelvi szintre értékelték, ugyanakkor az államnyelv ismerete tekintetében már alacsonyabb szintre sorolták be önmagukat. A legmagasabb államnyelvi szintet Szlovákiában (4,18-as érték), a legalacsonyabbat (3,41) Kárpátalján mértük. Ezzel összefüggésben érdekes adat, hogy éppen Kárpátalján a leggyakoribb az államnyelv használata adatközlőink gyerekkori vagy jelenlegi családjában: átlagosan a minta mintegy 10%-a használta az államnyelvet gyerekkorában, Kárpátaljával az élen, ahol ez az arány 13%. A jelenlegi családi nyelvhasználatban az államnyelv használatának aránya enyhén növekedni látszik: a választadók 12%-a jelölte meg, hogy használja az államnyelvet jelenleg a családjában. A növekedés pedig két régióban jelentősebb: Szlovákiában és Kárpátalján.

Az idegen nyelvek közül az angol ismerete az államnyelvénél is alacsonyabb: három régióban hármasközeli (beszél, de kifejezési nehézségekkel) értékeket kapott, míg Kárpátalján csak értik, de nem beszélik a fiatalok az angol nyelvet. Ugyanakkor ez a régió az egyetlen, ahol az orosz nyelv passzív ismerete még jelen van. A legfiatalabb korosztály gyengébben beszél az államnyelvet, mint a relatív idősebbek, de statisztikailag is kimutatható módon, szignifikánsan jobban beszélnek angolul.

18. táblázat
A nyelvismeret szintje régiók szerinti megoszlásban (átlag)

Nyelvismeret szintje					
Nyelv	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	Összesen*
1. magyar	5,90	5,92	5,89	5,83	5,87
2. államnyelv	3,41	4,05	4,18	3,93	3,92
3. angol	1,97	3,04	2,94	2,96	2,78
4. német	1,21	1,93	1,97	1,73	1,73
5. francia	1,03	1,07	1,07	1,15	1,09
6. olasz	1,00	1,06	1,05	1,12	1,07
7. spanyol	1,01	1,12	1,08	1,17	1,11
8. orosz	2,24	1,09	1,17	1,02	1,31
9. más nyelv	2,51	1,82	1,36	1,05	1,26

*minden esetben szignifikánsak az eltérések

Mint korábban láttuk (6. ábra), abban, hogy valaki magyarnak számít-e, a magyar állampolgárság az egyik leginkább hátrасorolt szempont volt. Mindezek ellenére adatközlőink fele közvetlenül is érintett a kérdésben: 49,8%-uk igényelte a magyar állampolgárságot, ami regionális bontásban a magas vajdasági és kárpátaljai igényléseknek köszönhető, ugyanakkor Szlovákiában például – természetesen a közjogi akadályok miatt is – igen alacsony az érték (3,1%).

19. táblázat
A magyar állampolgárságot igénylők aránya régiók szerinti megoszlásban (átlag)

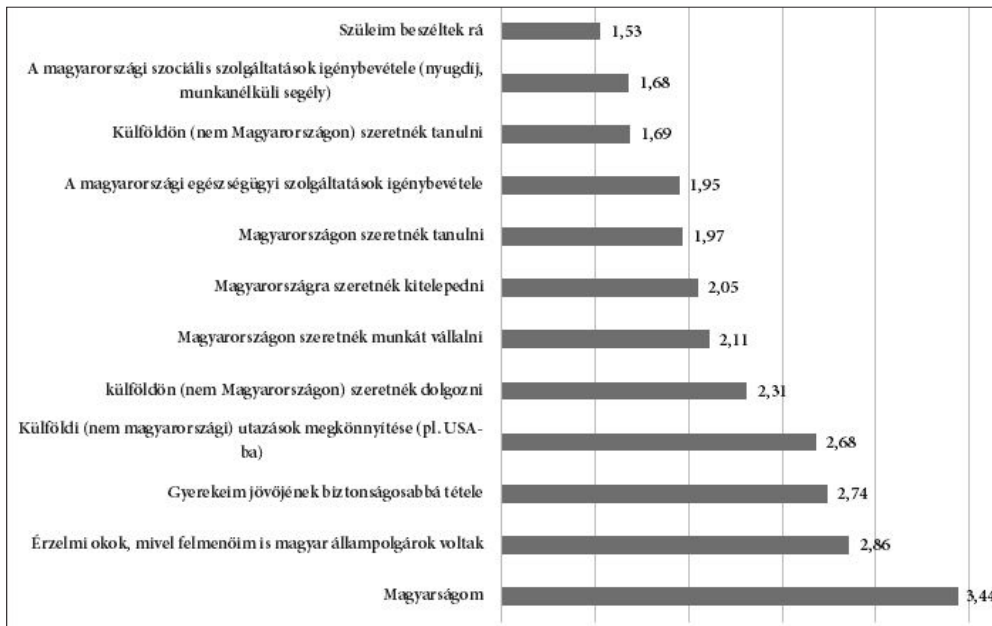
Te igényelted-e a magyar állampolgárságot?					
Igen/nem	Régió				Összesen
	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	
igen	68,40%	82,00%	3,10%	56,30%	49,80%
nem	31,60%	18,00%	96,90%	43,70%	50,20%
Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Az állampolgárság igénylése mögött álló tényezőket egy négyfokú skálán értékelték adatközlőink (a 4-es érték azt jelentette, hogy a tényező erősen hoz-

zárult az állampolgárság igényléséhez, az 1-es érték pedig azt, hogy egyáltalán nem járult hozzá). Összességében elemezve az adatokat, azt láthatjuk, hogy a legfontosabb okok az identitással („magyarságom”) és a magyar származással („felmenőim is magyar állampolgárok voltak”) kapcsolatosak. Ezután következnek az olyan motivációk, mint a gyermekek jövőjének biztosítása vagy a külföldi (nem magyarországi!) utazás és munkavállalás szándéka. Regionális bontásban az emelhető ki, hogy a magyar állampolgársággal járó, Magyarországon hasznosítható pragmatikus előnyök (szociális támogatások, egészségügy, munkavállalás vagy akár a kitelepedés) leginkább a kárpátaljaiak számára fontosak, mint ahogyan a gyermekek jövőjének biztosítása is itt kapott kiugró értéket. Korcsoportok szerinti bontásban az a megállapítás tehető, hogy a legfiatalabbak esetében kevésbé fontos az érzelmi, nemzeti szempont, és egyre inkább a pragmatikus motivációk dominálnak. Fontos megjegyezni, hogy ilyen relatív kis szegmensben (15–29 évesek) is kimutatható az életkor szignifikáns hatása.

7. ábra

A magyar állampolgárság igénylését befolyásoló tényezők (átlag)

Abban a kérdésben, hogy a magyar állampolgárság fog-e változásokat okozni a fiatalok életében, az állampolgárságot igénylők majd háromnegyede (73%) pozitívan gondolkodik.

20. táblázat

A magyar állampolgárság várt hatása regionális bontásban (százalékban)

Mit gondolsz arról, a magyar állampolgárság fog-e változásokat okozni az életedben?					
Igen/nem	Régió				Összesen
	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	
Igen	87,30%	67,00%	46,70%	69,40%	72,50%
Nem	12,70%	33,00%	53,30%	30,60%	27,50%
Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Ezen belül a fiatalabb korosztály nagyobb várakozással néz az állampolgárság nyújtotta (pragmatikus) lehetőségekre. Regionális bontásban pedig a kárpátaljai fiatalok a „leghálásabbak” azért, mert a magyar állam felajánlotta ezt a lehetőséget: ők azok, akik a konkrét előnyökkel (lakcím, tájkaártya-igénylés) is legmagasabb arányban élni kívánnak, illetve a politikai választásokon is a legnagyobb mértékben vennének részt.

Életmód, szabadidő

A fiatalok életmódjára vonatkozó egyik kérdésünk az életükben bekövetkező életesemények megtörtént vagy várható időpontjára vonatkozott. Az általunk felsorolt 17 életesemény legtöbbször a megkérdezettek többségénél már sor került. Ezek közül az otthoni házimunka rendszeres végzése tehető a legkorábbra mind a négy régióban, ez általában a fiatalok 15 éves kora előtt bekövetkezik. Az első önálló szórakozás időpontja 16 év körül van, egyedül a vajdasági fiatalok körében esik kevéssel ez alá, az első szexuális tapasztalat megszerzésének időpontja pedig 16,5–17 éves kor közé tehető – a vajdasági fiatalok e téren is kevéssel megelőzik a másik három régió fiataljait. Az első komoly kapcsolat időpontja kevéssel 17 éves kor utánra tehető.

Az első szakmai végzettségüket a kárpátaljai fiatalok szerezték legkorábban (az erdélyiek a legkésőbb), és az iskolából is ők kerültek ki leghamarabb – mintegy 2-3 évvel előzve meg a többi régió fiataljait. Az ő esetükben az első teljes állás elfoglalása kevéssel a végzettség megszerzése előttre esik (19,11 év), a másik három régióban viszont valamivel későbbre, 20 éves – a vajdasági fiatalok körében 21 éves – kor utánra tehető. A családalapítás, gyerekvállalás időpontja vonatkozásában is jelentősek a különbségek a négy régió fiataljai között: az állandó partnerrel való együttélés, a házasságkötés vagy a gyerekvállalás időpontja is a kárpátaljai fiatalok körében esik a legkorábbra (előbbire átlag 20 év körül, utóbbi kettőre 21 év után nem sokkal kerül sor), őket pedig az erdélyiek követik. A legkésőbb a vajdasági fiatalok körében kerül sor ezekre az életeseményekre, és ők az egyetlenek

a négy régióban, ahol a gyerekvállalás időpontja az első állandó együttéléssel járó partnerkapcsolat és a házasság időpontja közé esik, a másik három régióban a gyerekvállalás megelőzi a házasságot.

21. táblázat

**A fontosabb bekövetkezett életesemények átlagos időpontja regionális bontásban
(százalékban)**

Életesemény – Megtörtént X évesen					
	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	Összesen
1. először akkor jönni-menni, amikor akarok	16,48	16,16	15,99	16,02	16,12*
2. elköltözni a szülői házból, szülőktől függetlenül élni	19,85	21,10	21,85	20,09	20,60*
3. először szexuális tapasztalatokat szerezni	16,98	16,56	16,77	16,93	16,82*
4. elég pénzt keresni ahhoz, hogy gondoskodhassam magamról	19,02	21,22	20,59	20,29	20,21*
5. az (első) szakmai végzettséget megszerezni	19,29	19,66	19,52	20,03	19,71*
6. először apa/anya lenni	21,15	23,27	22,46	21,63	21,79*
7. először nagyon szerelmesnek lenni	16,92	16,85	16,65	16,77	16,78*
8. kikerülni az iskolából	17,18	20,49	19,57	19,10	18,93
9. először teljes állásban dolgozni	19,11	21,28	20,66	20,48	20,35*
10. először rendszeresen házimunkát végezni otthon	14,41	14,78	13,97	14,83	14,52*
11. először besegíteni a háztartás anyaghiány fenntartásába	18,16	19,83	19,95	19,07	19,18*
12. először önállóan szórakozni menni	16,32	15,53	16,00	16,11	16,01*
13. először komoly barátot/ barátnőt szerezni	17,24	17,13	17,15	17,19	17,17*
14. először nyíltan cigarettázni	16,98	16,88	17,01	17,44	17,14
15. jól berúgni	17,00	15,89	16,44	16,63	16,47*
16. állandó partnerrel együtt élni	20,16	22,08	22,10	21,29	21,35*
17. házasságot kötni	21,39	24,36	24,10	22,53	22,54*

*Minden esetben szignifikánsak az eltérések.

Megjegyzés: Az 5 évnél kisebb értéket, illetve a „soha” választ adók nélkül.

A fiatalok által leginkább kedvelt időtöltés kivétel nélkül mind a négy régióban a zenehallgatás. Ezen túlmenően még a barátokkal való „együtt lógás”, valamint az internethasználat – kapcsolattartásra (Facebook, cset) vagy filmnézésre – szerepel a leggyakoribb tevékenységek között. Legritkábban könyvtárba, képzésekre, táncházba, uszodába, hangversenyekre, szoláriumba járnak, szintén ritkán írnak blogot. Valamivel gyakrabban sportolnak, mint járnak kocsmába – kivétel a Vajdaság, ahol közel azonos arányban. A kárpátaljaiak időtöltési szokásaiból egy

hagyományosabb kép rajzolódik ki, ők szignifikánsan kisebb mértékben járnak könyvtárba, színházba, de nagyobb mértékben járnak kozmetikushoz, és néznek tévét. Zenehallgatásban, filmnézésben nincs szignifikáns eltérés, uszodába járás esetében sincs (egyaránt ritkán járnak), a többi vonatkozásban markánsak az eltérések.

22. táblázat
Szabadidős tevékenységek regionális bontásban (átlag)

Milyen gyakran szoktál?	Régió				Összesen
	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	
1. kirándulni a természetben	5,46	5,06	5,56	5,58	5,46
2. könyvtárba járni	2,48	2,81	2,74	2,93	2,78
3. zenélni/festeni/rajzolni	3,91	4,2	3,72	4,02	3,96
4. Facebookon/Twitteren lógni, posztolni	6,21	7,14	7,29	7,16	7,01
5. színházba járni	2,17	3,87	2,96	3,36	3,13
6. hangversenyre, operába járni	1,35	2	1,53	1,97	1,75
7. táncházba járni	2,04	2,21	1,62	2,41	2,11
8. filmeket nézni otthon (PC/laptop/tablet)	6,64	6,97	7,03	6,96	6,92
9. írni (saját blogot vagy verset, prózát)	1,87	2,53	1,9	2,06	2,07
10. könyvet olvasni	4,14	4,93	4,86	4,36	4,55
11. sportolni, kocogni	4,67	5,13	5,22	5,1	5,05
12. tévét nézni	6,3	4,94	6,32	5,95	5,93
13. zenét hallgatni	7,78	8,08	8,1	7,99	7,99
14. újságot, híreket olvasni	4,9	5,38	5,56	4,69	5,07
15. híreket olvasni online	5,08	6,06	5,5	5,11	5,37
16. online játékot használni	3,04	3,54	3,64	3,41	3,42
17. barátokkal együtt lógni, beszélgetni	7,12	7,77	7,45	7,36	7,41
18. kocsmába/sörözőbe/borozóba járni	3,18	5,1	4,74	4,55	4,44
19. moziba járni	1,94	2,89	4,19	2,99	3,08
20. klubokba, partikra járni	3,13	4,77	4,05	4,11	4,03
21. szakkörön, képzéseken részt venni	2,2	2,69	2,73	2,79	2,65
22. szoláriumba járni	1,3	1,36	1,69	1,56	1,51
23. kozmetikushoz, fodrászhoz járni	3,65	3,45	3,3	3,66	3,53
24. uszodába vagy szaunába járni	2,42	2,33	2,48	2,56	2,47
25. fitneszsalonba, konditerembe járni	2,09	2,35	3,23	2,59	2,61
26. csetelni	5,95	7	6,64	5,93	6,3
27. plázába járni	3,11	3,23	4,3	3,91	3,74

Jelentősek a nemek szerinti különbségek is, bár mindkét nem körében ugyanazok a leggyakoribb tevékenységek (zenehallgatás, barátokkal való lógás, internetezés, tévézés). A digitális világra ráépülnek a hagyományos nemi szerepek: a nők aktívabbak a digitális kapcsolattartásban, a férfiak körében markánsabbak a face-to-face kapcsolatok (kocsmák, partik), ugyanakkor nagyobb mértékben használnak online játékokat is. A nők nyitottabbak a képzésekre, olvasásra, színházra, szoláriumra; fitneszsalonba azonban a férfiak járnak gyakrabban.

23. táblázat
Szabadidős tevékenységek nemek szerinti bontásban (átlag)

Szabadidős tevékenységek nemek szerint			
Szokások	férfi	nő	Összesen
1. kirándulni a természetben	5,37	5,55	5,46
2. könyvtárba járni	2,25	3,32	2,78
3. zenélni/festeni/rajzolni	3,45	4,48	3,96
4. Facebookon/Twitteren lógni, posztolni	6,61	7,44	7,01
5. színházba járni	2,73	3,55	3,13
6. hangversenyre, operába járni	1,69	1,81	1,75
7. táncszínházba járni	1,97	2,25	2,11
8. filmeket nézni otthon (PC/laptop/tablet)	6,97	6,87	6,92
9. írni (saját blogot vagy verset, prózát)	1,96	2,18	2,07
10. könyvet olvasni	3,62	5,52	4,55
11. sportolni, kocsogni	5,35	4,75	5,05
12. tévét nézni	5,86	6	5,93
13. zenét hallgatni	7,93	8,06	7,99
14. újságot, híreket olvasni	4,94	5,2	5,07
15. híreket olvasni online	5,44	5,3	5,37
16. online játékot használni	4,09	2,73	3,42
17. barátokkal együtt lógni, beszélgetni	7,49	7,33	7,41
18. kocsnába/sörözőbe/borozóba járni	5,07	3,78	4,44
19. moziba járni	3,01	3,15	3,08
20. klubokba, partikra járni	4,16	3,9	4,03
21. szakkörön, képzéseken részt venni	2,42	2,88	2,65
22. szoláriumba járni	1,22	1,81	1,51
23. kozmetikushoz, fodrászhoz járni	2,67	4,42	3,53
24. uszodába vagy szaunába járni	2,52	2,43	2,47
25. fitneszszalonba, konditerembe járni	2,83	2,39	2,61
26. csetelni	5,97	6,65	6,3
27. plázába járni	3,19	4,31	3,74

Korcsoportok szerint szintén markánsak a különbségek: az amúgy is aktív digitálisvilág-használat még nagyobb mértékben jellemzője a 15–19 éveseknek, és ezzel párhuzamosan a közösségi – virtuális és valós – együttlétek (Facebook, klub, táncszínház, színház), a sportolás, valamint az olvasás, könyvtárba járás is nagyobb mértékben jellemzője e korcsoportnak.

Értékek

A fiatalok értékrendjét egy erre vonatkozó (részben Inglehart és Rokeach nevéhez kapcsolódó tesztek itemeit tartalmazó) kérdésblokkban felsorolt fogalmak ötfokú skálán való értékelésével igyekeztünk feltárni. A kapott válaszok azt mutatják, hogy az általunk felsorolt értékek közepesnél fontosabbak a fiatalok számára, hiszen a válaszokból számolt átlagértékek mindegyike a skála középértékének számító

3-as érték felett van. Sorrendben a legfontosabbak (5-ös értékhez közelítő átlagok) a család (családalapítás, családfenntartás), a békés világ, a szerelem/boldogság, az igazi barátság és a közeli barátok megléte. Inkább fontos (4-es átlagérték feletti) a fiatalok számára a munka, az emberekkel ápolt jó viszony, az Istenbe vetett hit, a megbecsülés, a magyarságuk, a kitűzött célok elérése, az erkölcsösség, a pénz, az önmegvalósítás, mások segítése, a személyes szabadság, a mértékletesség és a hagyományok ápolása. A legkevésbé fontos a fiatalok számára, hogy a környezet közösségi problémáival foglalkozzanak és a vallás. Régióális vonatkozásban szignifikáns eltérések vannak a vallásosság tekintetében. A kárpátjai magyar fiatalok életében a vallás fontosabb szerepet játszik a többi régióhoz képest, ezt láthatjuk a konkrét vallási életre irányuló kérdéseknél is. A megkérdezett kárpátjai fiatalok több mint egyharmada (36%) hetente legalább egyszer jár templomba, míg az összes régiót tekintve ez az arány 21%. Ők alkotják azt a csoportot is, akik leginkább az egyház tanítása szerint vallják magukat vallásosnak (22% Kárpátalján, az egész mintán belül ez 19%) (24. táblázat).

Kértük a fiatalokat, értékeljék, mit tartanak generációjuk legsúlyosabb problémáinak. Véleményük szerint a legégetőbb, megoldásra váró kérdés a létbizonytalanság, a szegénység, a pénztelenség, az alacsony keresetek, vagyis az anyagi javakkal összefüggő problémákat emelték ki elsősorban. Ezekben a kérdésekben teljes egyetértés van az egyes régióban élők között is (azaz nincs szignifikáns eltérés regionálisan e vonatkozásban). Legkisebb gondnak a szórakozási lehetőségeket tartják, azonban ez már megosztja az ifjakat, akár csak az anyanyelvi továbbtanulás vagy az államnyelv nem kellő mértékű ismerete is.

Nemi megoszlásban visszaköszönnek a hagyományosnak tekintett nemi szerepek: ugyan nincs minden egyes kihívás kapcsán eltérés a két nem között, de ahol van, ott egyfajta „női aggodalmaskodó” habitust azonosíthatunk már ebben a korcsoportban is. A nők ugyanis szignifikánsan nagyobb mértékben tartják gondnak a férfiakhoz képest a munkanélküliséget, alkoholizmust, a tanulási lehetőségeket, az erkölcsi romlást (25. táblázat).

24. táblázat
Értékek régiók szerinti bontásban (átlag)

	Régió				Összesen	szign.
	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély		
1. a pénz	4,11	3,93	4,13	4,06	4,07	0,000
2. a munka	4,32	4,39	4,32	4,31	4,33	0,208
3. a vallás	3,87	2,76	3,01	3,45	3,29	0,000
4. a család (családalapítás, a család fenntartása)	4,67	4,58	4,57	4,58	4,59	0,077
5. a siker	3,89	4,12	4,06	4,19	4,09	0,000
6. a személyes szabadság (hogyan kötetlenül élj, azt tedd, amit jónak látsz)	4,07	4,37	4,28	4,33	4,28	0,000
7. erkölcsösség (olyan erkölcsi szabályok szerint élni, ahogyan azt szüleidtől tanultad)	4,13	3,90	3,98	4,18	4,07	0,000
8. a megbecsülés (hogyan felnézzenek rád azok, akiknek a véleményére adsz)	4,26	4,23	4,11	4,33	4,24	0,000
9. jó viszonyban lenni az emberekkel	4,31	4,24	4,15	4,34	4,27	0,000
10. szakmai érvényesülés	3,97	4,22	4,09	4,26	4,16	0,000
11. mértékletesség (hogyan tetteidben a józan középútat kövesd)	4,05	3,96	3,74	4,11	3,98	0,000
12. hogy tiszteletben tartsd mások véleményét	3,97	3,96	3,71	4,06	3,94	0,000
13. hogy mindig megszerezhesd és megvehesd, amit akarsz	3,64	3,51	3,59	3,74	3,64	0,000
14. hogy mindig elérd kitűzött céljaidat	4,16	4,27	4,19	4,25	4,22	0,033
15. hogy segíthess másokon	4,08	4,11	3,91	4,16	4,07	0,000
16. hogy a környezetben felmerülő közösségi problémákkal foglalkozz	3,44	3,30	3,16	3,57	3,40	0,000
17. magyarságod	4,24	3,78	3,80	4,06	3,98	0,000
18. önmegvalósításod	4,10	4,32	4,16	4,29	4,23	0,000
19. békés világ (háborútól és konfliktusoktól mentes világ)	4,64	4,38	4,31	4,32	4,39	0,000
20. a hagyományok tisztelete (a tiszteletreméltó szokások megőrzése)	3,99	3,87	3,80	3,96	3,91	0,000
21. változatos élet (kihívásokkal, új dolgokkal és változásokkal)	3,81	3,94	3,76	3,97	3,88	0,000
22. vezetésre és döntésre való jog	3,88	3,91	3,83	3,99	3,92	0,001
23. igaz barátság (közelebbi barátok léte, akik mindenben melletted állnak)	4,50	4,62	4,53	4,51	4,53	0,013
24. szerelem/boldogság	4,63	4,59	4,63	4,58	4,60	0,256

25. táblázat
Az ifjúság legsúlyosabb, legégetőbb problémái (átlag)

Milyen mértékben jelentenek problémát az alábbiak? (1 – nagyon nagy mértékben; 4 – egyáltalán nem)					
sorrend		átlag	sorrend		átlag
1.	pénztelenség, alacsony keresetek	1,42	11.	alkoholizmus	2,03
2.	munkanélküliség	1,45	12.	értéknélküliség	2,03
3.		1,60	13.	elvándorlás	2,06
4.	kilátástalan jövő	1,76	14.	a család válsága, a családi értékek megrendülése	2,07
5.	lakáshelyzet	1,81	15.	növekvő társadalmi egyenlőtlenségek	2,11
6.	céltalanság	1,84	16.	bűnözés	2,12
7.	kulturálatlanság, igénytelenség	1,97	17.	kábítószer elterjedése	2,14
8.	rossz családi körülmények	2,00	18.	a megfelelő iskolázottság, képzettség hiánya	2,15
9.	államnyelv nem kellő mértékű ismerete	2,01	19.	tanulási lehetőségek beszűkülése (anyagi okok miatt)	2,18
10.	erkölcsi romlás	2,02	20.	anyanyelven való továbbtanulási lehetőségek hiánya	2,52
			21.	szórakozási, ismerkedési lehetőségek hiánya	2,78

A kérdőívben több kérdéssel is vizsgáltuk a fiatalok káros szenvedélyeit és azokhoz kapcsolódó szokásait.¹⁰ Rendszeres dohányos a válaszadók 40%-a. Az alkoholfogyasztás ettől lényegesen gyakoribb jelenség, 74%-uk valamilyen szintű rendszerességgel fogyaszt alkoholt. A kábítószer kipróbálására a környezet saját bevallásuk szerint nincs komoly hatással, a megkérdezettek baráti körében gyakoribb a kábítószer kipróbálása (57%), ők maguk nem ilyen magas arányban, 25%-ban vallották be, hogy kipróbáltak már valamilyen kábítószerrel.

A drogfogyasztás a vajdaságiak körében a legmagasabb, 46 százalékuk már kipróbált valamilyen drogot, a legfiatalabb korcsoport egyharmada is. Ez a szint még szembeötlőbb, ha tudjuk azt is, hogy a kárpátaljai vagy erdélyi fiatal korcsoport esetében csak 6–7 százalékról mondható el ugyanez. Az alkoholfogyasztás a fiatalabbak körében mindegyik régióban alacsonyabb, leszámítva Vajdaságot, ahol mind a három korcsoporton belül magas az alkoholfogyasztás mértéke. Ugyanez érvényes a dohányzásra is.

¹⁰ A dohányzás, alkohol- és drogfogyasztás adatainak részletesebb feldolgozását lásd: Papp-Szerbhorváth 2016.

26. táblázat

Káros szenvedélyek régiók és korcsoportok szerinti bontásban (százalékban)

Te magad kipróbáltál-e valaha valamilyen drogot, hangulatjavító szert (nem alkoholt)?					
Régió	Igen/nem	Korcsoport			Összesen
		15–19	20–24	25–29	
Ukrajna/Kárpátalja	Igen	6,00%	13,80%	14,70%	11,90%
	Nem	94,00%	86,30%	85,30%	88,10%
	Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Szerbia/Vajdaság	Igen	34,60%	51,00%	50,30%	45,90%
	Nem	65,40%	49,00%	49,70%	54,10%
	Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Szlovákia/Felvidék	Igen	14,60%	30,60%	36,20%	28,40%
	Nem	85,40%	69,40%	63,80%	71,60%
	Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Románia/Erdély	Igen	7,90%	24,00%	21,90%	18,70%
	Nem	92,10%	76,00%	78,10%	81,30%
	Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Összesen	Igen	14,20%	28,40%	29,40%	24,80%
	Nem	85,80%	71,60%	70,60%	75,20%
		100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Társadalmi közérzet, politikai részvétel

A politikai participáció egyik fokmérője a szervezeti kötődés. Regionális bontásban szignifikáns eltérések vannak a régiók magyar fiataljainak szervezeti kötődésében.

27. táblázat

Civil, társadalmi és politikai szervezeti tagság regionális bontásban (százalékban)

Kötődés-e (akár tagként, akár más módon) valamelyik civil, társadalmi vagy politikai szervezethez?	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	Összesen
Igen	34,60%	35,60%	24,10%	16,30%	25,10%
Nem	65,40%	64,40%	75,90%	83,70%	74,90%
Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

A vajdasági és a kárpátaljai magyar fiatalokra erőteljesebben jellemző a szervezeti kötődés, az ő esetükben a megkérdezettek több mint egyharmada válaszolta azt, hogy valamilyen módon kapcsolódik civil, társadalmi vagy politikai szervezethez. Őket követik a szlovákiai magyar fiatalok, akiknek közel az egynegyede jelzett ilyen jellegű szervezeti kapcsolódást, míg a legalacsonyabb arányban az erdélyi fiatalokra jellemző bármilyen szervezeti kötődés, az ő esetükben a megkérdezettek csupán 16,3%-a kötődik bármilyen szervezethez. Szignifikáns eltéré-

sek jelentkeznek az iskolai végzettség alapján, az iskolai végzettség növekedésével párhuzamosan nő a közéleti aktivitás ezen formája. Ugyanakkor, sem a nem, sem a korcsoport szerint nincsenek jelentős eltérések. A szervezeti kötődés típusa szerint is jelentős regionális eltérések mutatkoznak. Kárpátalján a legerőteljesebb a politikai párthoz való kötődés, ez a fiatalok 11%-ára jellemző (N = 54), őket követik a vajdaságiak (N = 33), majd a szlovákiai és romániai magyar fiatalok, jóval kisebb arányban. A kárpátaljai fiatalok erőteljesebben kötődnek egyházhoz tartozó szervezetekhez, míg a többi régió fiataljai inkább a kulturális és sportegyesületekhez kapcsolódnak. A szlovákiai és vajdasági fiatalok esetében a szabadidős, hobbi jellegű szervezetekhez való tartozás is jellemzőbb. A legnagyobb aktivitást akkor mutatják a fiatalok, amikor egy-egy szervezet rendezvényein kell részt venni, anélkül, hogy vezető tisztséget vagy szervezeti tagságot töltenének be.

A politika iránti érdeklődés, a demokráciával való elégedettség általánosan alacsony, bár ebben is jelentkeznek jelentős regionális eltérések.

28. táblázat

Politikai érdeklődés és önbesorolás regionális bontásban (átlag)

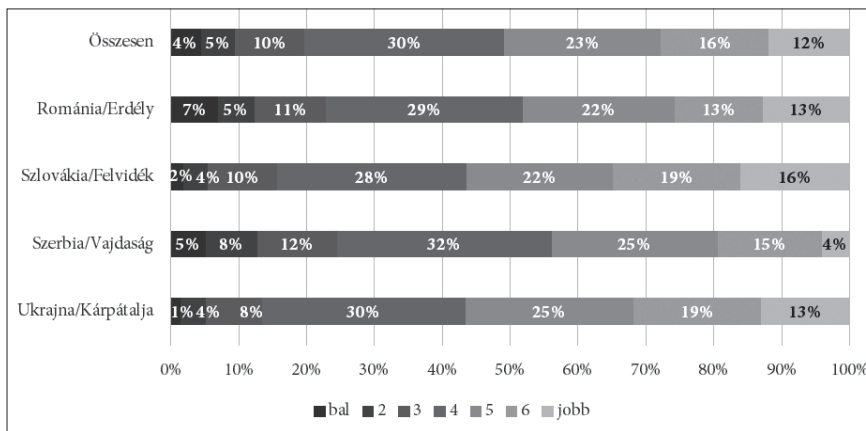
Régió	Mennyire vagy megelégedve a demokrácia működésével az országban? (skála: 1–10)	Mennyire érdekel a politika? (1–5)	Hová helyeznéd magad egy 1-től 7-ig terjedő baloldali-jobboldali politikai skálán?
Ukrajna/ Kárpátalja	2,92	2,09	4,82
Szerbia/ Vajdaság	4,04	2,18	4,25
Szlovákia/ Felvidék	4,69	2,07	4,84
Románia/ Erdély	4,89	1,92	4,45
Összesen	4,33	2,04	4,57

A négy vizsgált régióban szignifikánsan különbözik a demokrácia működésének a megítélése, az azonban általános jellemző, hogy a tízfokú skálán az átlagértékek egyetlen esetben sem érik el az 5-öt. Jelentős eltérést a kárpátaljai fiatalok demokrácia-megítélése esetében találunk, amit a közelmúlt politikai alakulásainak tulajdoníthatunk elsősorban. A szociodemográfiai változók szerint a kárpátaljai nők elégedettebbek a demokráciával, mint a férfiak (3,1-es, illetve 2,7-es átlag), a többi régióban azonban a megkérdezett neme nem meghatározó. A településtípus a kárpátaljai fiatalok esetében nincs szignifikáns hatással a demokráciával való elégedettségre, a többi régióban azonban igen. A szlovákiai és romániai magyar fiatalok esetében a falun élők átlagosan elégedettebbek a demokráciával, mint városban élő társaik, a vajdasági fiatalok esetében ez fordítva jelentkezik, a városiak körében magasabb az elégedettség.

A politikai érdeklődés tekintetében minden régióban szignifikáns eltérések jelentkeztek a férfiak és nők között: a férfiak erőteljesebben érdeklődnek a politika iránt, mint a nők. Ugyanakkor, a GeneZYs 2015-ös felmérés adatai azt az összefüggést is visszaigazolták, hogy az iskolai végzettség növekedésével a politikai érdeklődés is fokozódik.

Ami a baloldali-jobboldali skálán történő önbesorolást illeti (1-es baloldali; 7-es jobboldali), ez esetben is szignifikánsak a regionális különbségek: a szlovákiai magyar fiatalok a leginkább jobboldaliak (átlag: 4,83), őket követik a kárpátaljaiak (4,82), majd az erdélyiek (4,45) és végül a vajdaságiak (4,25). Ha a megkérdezettek nemének függvényében vizsgáljuk az önbesorolást, akkor csupán az erdélyi mintán szignifikáns az eltérés, a férfiak jobboldalibbak, mint a nők. Az életkor vonatkozásában is csak az erdélyi magyar fiatalok esetében beszélhetünk szignifikáns eltérésekről, az idősebbek jobboldalibbak (4,70), mint a fiatalabbak.

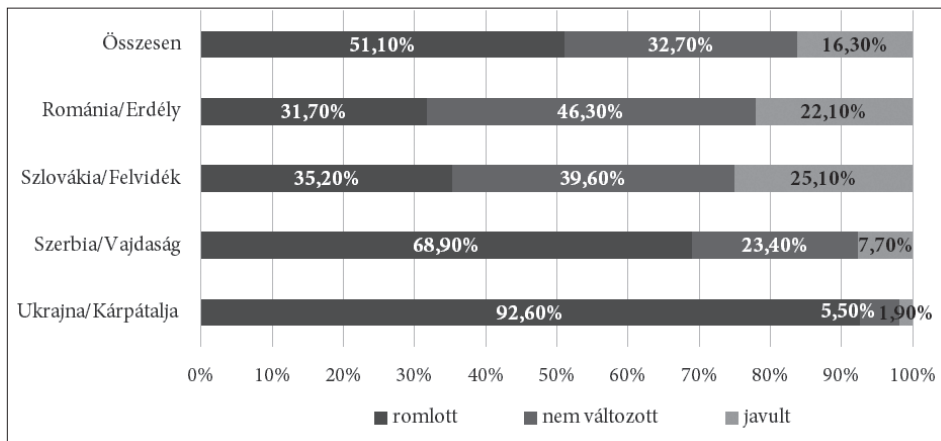
8. ábra
Politikai önbesorolás (1-es baloldali; 7-es jobboldali)

Az ország gazdasági helyzetével való elégedettséget láthatjuk a 9. ábrán. Megállapíthatjuk, hogy ennek a megítélése szorosan kapcsolódik a demokrácia működésének a megítéléséhez, és hasonló mintázatot mutat. A kárpátaljaiak a legelégedetlenebbek, a szlovákiai magyar fiatalok a legelégedettebbek, de általánosan érvényes, hogy inkább negatívan látják ezt a folyamatot, mint pozitívan. Ha a személyes élethelyzet alakulásával is összevetjük, akkor árnyaltabbá válik a kép:

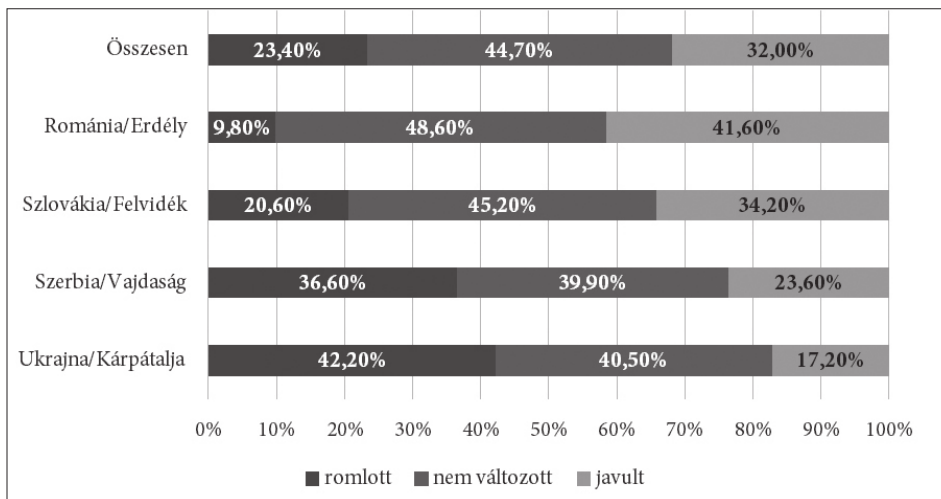
9. ábra

Az ország gazdasági helyzetének megítélése regionális bontásban (százalékban)
Véleményed szerint az elmúlt tíz évben hogyan alakult az ország gazdasági helyzete?

10. ábra

A saját család személyes helyzetének megítélése regionális bontásban (százalékban)
Véleményed szerint az elmúlt tíz évben hogyan alakult a te/családod személyes helyzete?

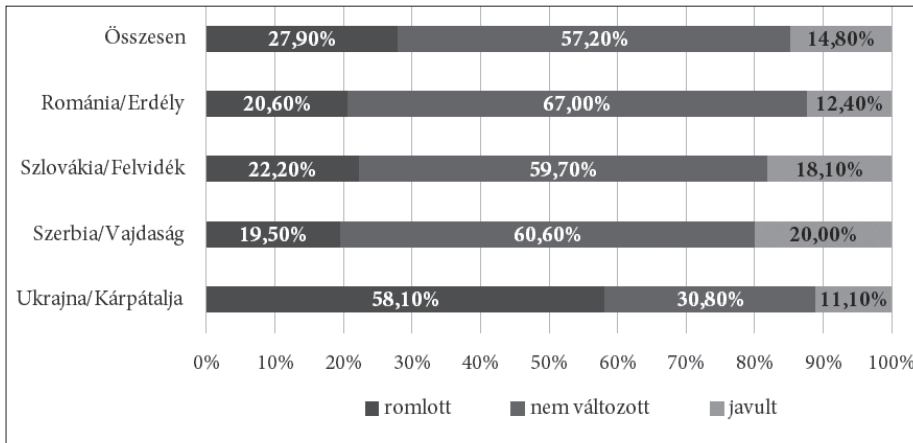
Azt láthatjuk, hogy a személyes élet alakulásának megítélése kevésbé negatív, az erdélyiek látják a legpozitívabban ennek alakulását, a kárpátaljaiak a legnegatívabban, de kisebb mértékben, mint az ország gazdasági helyzetének negatív alakulását.

Ami a többség-kisebbség viszonyának a megítélését illeti, azt a 11. ábra szemlélteti:

11. ábra

A magyarok és a többségi nemzethez tartozók viszonya elmúlt 10 évben való alakulásának megítélése regionális bontásban (százalékban)

Véleményed szerint az elmúlt tíz évben hogyan alakult a magyarok és az ukránok/szerbek/szlovákok/románok egymáshoz való viszonya?

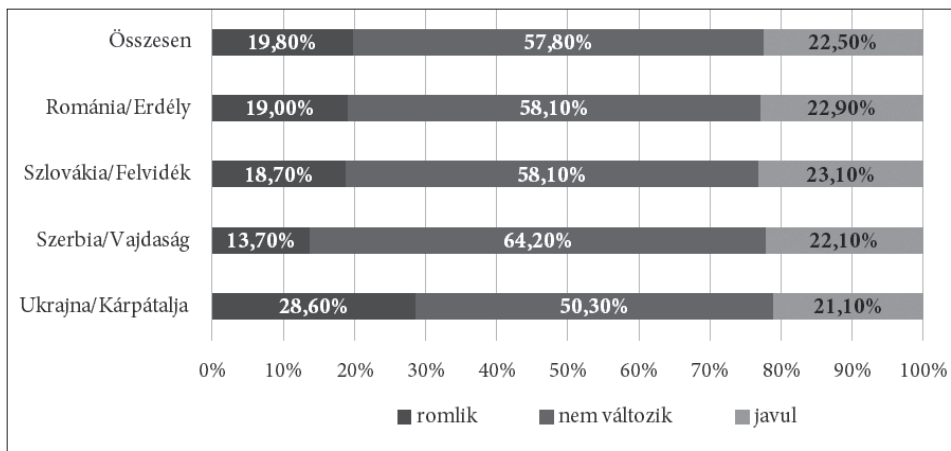

A kárpátaljai fiatalok negatív megítélése nem meglepő az előzőek fényében, a többi régió esetében azonban azt láthatjuk, hogy a többség úgy véli, hogy ez a kapcsolat nem változott, illetve amennyiben igen, az inkább kicsit romlott, mint javult – az erdélyiek és felvidékiek megítélésében –, és picit javult a vajdasági magyar fiatalok szerint. A jövőt tekintve optimistább viszonyulással találkozunk:

12. ábra

A magyarok és a többségi nemzethez tartozók viszonya a következő 10 évben való alakulásának megítélése regionális bontásban (százalékban)

Mit gondolsz, a következő években hogyan alakul a magyarok és a többségi nemzet tagjai egymáshoz való viszonya?

Bár a többség nem vár igazán változást, azok esetében, akik a változást vizionálják, inkább a jó irányba való elmozdulást feltételezik, az egyetlen kivétel ez esetben is Kárpátalja, de az ő esetükben is kevésbé pesszimista az ezzel kapcsolatos jövőképük, mint a jelen helyzetnek a megítélése. A magasabb iskolai végzettségűek megítélése szignifikánsan pozitívabb, mint az alacsonyabb iskolai végzettségűeké.

Migráció

Az utóbbi években a magyarországi és a Kárpát-medencei diskurzus egyik központi elemévé vált a fiatalok elvándorlása, miképpen Európában is az egyik fontos kérdéssé vált a menekültválsággal párhuzamosan a migráció, a népességfogyás. Ezért kutatásunkban is külön blokkot szenteltünk a kérdéskörnek. Általában az állítható, hogy ez a réteg nem csak digitális nemzedék, de a mobilitása, elvándorlási szándéka is magas mértékű.

A fiatalok több mint kétharmada az utóbbi öt évben járt külföldön (a vajdaságiaknak több mint 90%-a, a kárpátaljaiaknak viszont „csak” 71%-a). Tanulás céljából legnagyobb arányban a felvidékiek és szlovákiak negyede (24%, illetve 27,2%-a), legkevésbé pedig az erdélyiek, illetve kárpátaljaiak jártak külföldön (13,6%, illetve 10,5%-a). Legalább egy hónapig tartó munkavégzés végett, a legmobilisabbak a kárpátaljaiak (34,8%), a felvidékiek (17,4%), majd az erdélyiek (25,4%), és tőlük lemaradva a vajdaságiak (17,4) voltak. Turistaként viszont a vajdaságiak és a felvidékiek közül jártak legtöbben külföldön (92,3%, illetve 94,4%), a romániai és az ukrainai magyar fiataloknak viszont csak kétharmada (64,4%), illetve bő fele (53,4%).

Arra a kérdésre, hogy végleg kitelepedne-e szülőföldjéről, a válaszadók ötöde (19,4%) válaszolt úgy, hogy nem, és nem is gondolkodott ezen, negyedük pedig úgy, hogy nem telepedne ki (26%). Összességében azonban a többség gondolkodik a külföldre költözésen, de csak minden tizediknek van már konkrét terve (10,6%), további 15%-uk kitelepedne, de még nem tudja pontosan, hová és hogyan, a relatív többség, minden tíz fiatalból három (29,1%) pedig néha gondolkodik ezen, de nincsenek konkrét elképzelései.

Régióként azonban jól láthatóak az eltérések. Az erdélyiek abszolút többsége nem telepedne ki, illetve nem is gondolkodott ezen (30,2, illetve 25,3%-uk), a felvidékieknek viszont csak a relatív többsége mondja ezt (30,6, illetve 15,1%-uk). Azonban minden régióban a fiatalok kb. harmada gondolkodott már a kivándorláson, de konkrét elképzelés nélkül. A vajdaságiak harmada viszont már elköltözne, 15,1%-uknak konkrét terve is van, ez az arány a kárpátaljaiaknál 11,2%. Utóbbiak közül gondolkodnak viszont relatíve legtöbben a kitelepedésen, csak

még nincs konkrét tervük (21,1%), összességében pedig e két régióban is kétharmadukat foglalkoztatja valamilyen szinten az emigrálás gondolata.

Korcsoportonként is nagy az eltérés. A 15–19 évesek közül az átlagnál harmadával többen válaszolják, hogy konkrét tervük van (az átlag 10,6%-hoz képest 14,4%-uk), illetve hogy gondol az emigrálásra, de még nem tudja, hová és hogyan (az átlag 15%-hoz képest 21,2%-uk). A 20–24 évesek minden kategóriában az átlag körül nyilatkoztak, a 24–29 évesek közül már kevesebben telepednének ki, ami összefüggésben állhat azzal, hogy befejezték tanulmányaikat, munkahelyük és esetleg családjuk is van már.

Rákérdeztünk a motivációra is, hogy miért költöznének el. Régióként nincs nagy eltérés, mindenütt kétharmadnál nagyobb azok aránya (a legmagasabb az erdélyieknél, 84,4%), akik a jobb megélhetést, a nagyobb jövedelmet jelölték meg. Megfigyelhető, még ha a különbség minimális is, hogy néhány százalékponttal onnan kisebb az elköltözési hajlandóság, mint Kárpátaljáról és a Vajdaságról, ahol egyébként a legkisebb összegből élnek meg a fiatalok. A másik konkrét motiváció a továbbtanulás, ez átlagosan azonban csak 7,2%, a legmagasabb a vajdaságiak körében az arány (12,5%). A hátrányos kisebbségi helyzetre viszont alig hivatkoztak (1,3% említette, és régióként is minimális a különbség).

A korábbiakhoz képest új tendenciának mondható, hogy a végleg kivándorolni szándékozók többségének már nem Magyarország a célországa, bár a konkrét országot megnevezők között (a „nem tudom” válaszkategória nélkül) a relatív többség (42,4%) ide költözne. Azonban e csoporton belül szintén kétötödük (40,7%) már Nyugat-Európát választaná, 12,3%-uk pedig Európán kívüli országba költözne. Régióként azonban nagyon lényeges különbség, hogy Magyarország elsősorban a kárpátaljaiak számára bír nagy vonzerővel, a kivándorlást fontolgatók legalább kétharmada ide jönne. A többi régióban az anyaországot 22–28 százalékban nevezték meg, és ezekben a térségekben egyértelmű a nyugat-európai és Európán kívüli országok nagyobb vonzereje. Érdekes, Erdélyben a kivándorlásban gondolkodók ötöde még nem tudja, melyik országba menne.

29. táblázat

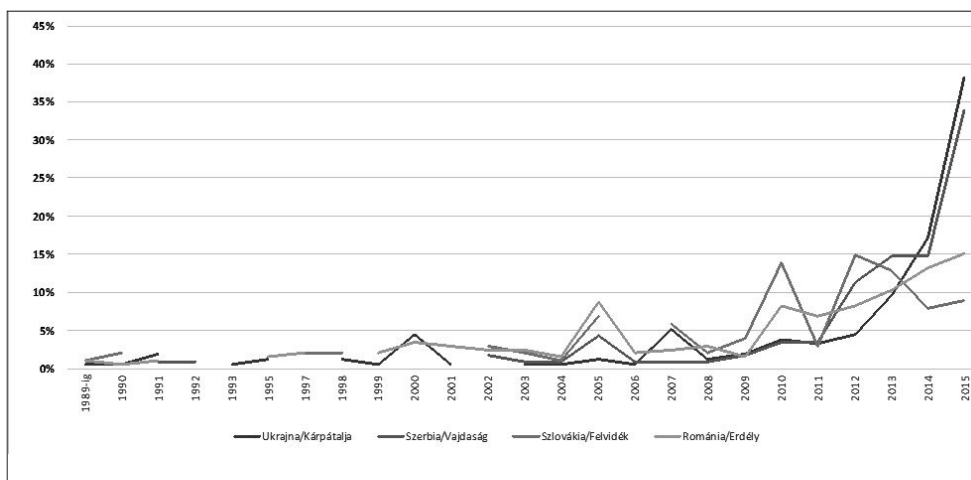
A kivándorlásukat biztosnak gondoló személyek célországa, régiók szerint

	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	Összesen
Magyarországon	67,90%	28,00%	22,10%	25,20%	33,60%
Nyugat-európai országban	15,10%	45,00%	37,20%	32,40%	32,30%
Európán kívüli országban	4,40%	14,10%	11,70%	9,50%	9,80%
Egyéb	1,50%	2,70%	6,70%	3,50%	3,70%
NT/NV	11,10%	10,20%	22,30%	29,40%	20,50%
	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Rákérdeztünk arra is, hogy az első helyen említett rokon mikor vándorolt ki. A markánsan kiugró eltérés jól látszik a táblázatból: elsősorban a két nem EU-s tagország régiójának, azaz a kárpátaljai és a vajdasági fiatalok válaszából látható, hogy 2014 és 2015 között látványosan megugrott a közeli rokonok emigrálása: a kárpátaljaiak esetében 15%-ról majdnem 40%-ra – ez nyilván összefüggésben áll az ukrainai háborús helyzettel is –, illetve a vajdaságiaknál szintén 15%-ról bő 30%-ra. A két régió esetében ezek az adatok összefüggésben állhatnak azzal, hogy a magyar útlevél megszerzése egyszerűvé tette a Magyarországon, illetve az EU-tagországokban való munkavállalást, az otthoni helyzet anyagi szempontból pedig nem javult. Az erdélyiek esetében ez az arány kisebb arányban nőtt, 10-ről 15%-ra, a szlovákiak esetében viszont három év alatt felére csökkent ez az arány, 7-8%-ra.

13. ábra

Az elsőként említett rokon kivándorlásának ideje regionális bontásban (százalékban)

A külföldön tartózkodó rokonok közül 10-ből 9 dolgozik, és 10%-uk tanul. A külföldön tanuló rokonok aránya a felvidékiek körében a legmagasabb (20 százalék), és a kárpátaljaiaknál a legalacsonyabb (4,3 százalék). A nem EU-tag szerbiai magyar fiatalok 13,7, míg az EU-hoz tartozó Romániában élő magyar fiatalok rokonainak 7 százaléka tanul külföldön. Látható, hogy az EU-s és nem EU-s országok között is jelentős eltérések tapasztalhatók, ami arra utal, hogy a külföldi tanulást nem feltétlenül az EU-tagság, hanem más tényezők, mint az idegen nyelvismeret (hiánya), a migrációs tapasztalat helyi mintázata határozza meg.

Rákérdeztünk arra is, a válaszadó környezetében mennyien tervezik azt, hogy külföldre költöznek a közeljövőben. Hétfokú skálát alkalmaztunk, ahol az egyes értékek a „senkit” jelentette, a hetes pedig a „mindenkit” (a közbűsítő fokok a „szinte senki”, a „néhányan”, a „kb. fele”, a „többben, mint fele” és a „szinte mindenki” vol-

tak). A legalacsonyabb átlag értéket a közeli családtagok esetében kaptuk (1,97), majd a munkatársak következtek (2,29), utóbbinál a kivándorlási szándék érzékelésének alacsony foka összefügghet azzal, hogy akinek van munkahelye/munkatársa, inkább érezheti magát és a többieket kevésbé bizonytalan egzisztenciális helyzetben. A közeli barátok esetében az átlag már magasabb (2,88), még nagyobb ez az ismerősök körében, és a legmagasabb a lakóhely szerint, vagyis azon településen, ahol a válaszadó él (3,19). Azaz a kivándorlási szándékot inkább azoknál érzékelik nagyobbak, akiket kevésbé ismernek, állnak velük mindennapi, szorosabb kapcsolatban, semmint a családtagok, a munkatársak és a közeli barátok esetében. Ám a lekérdezés során olyan válasz is akadt – ami ilyen értelemben torzítja az eredményeket –, miszerint „senki sem tervezi a közeli barátok közül a kivándorlást”, mivel azok már emigráltak, aki pedig maradt, nem is tervezi, akár a válaszadó.

Lényegesek a régiónkénti különbségek is. Leginkább az ukrainai magyar fiatalok válaszolták, hogy a közeljövőben közeli rokonuk külföldre költözni készül. A vajdaságiaknál a legnagyobb az átlagérték három kategóriában is: a közeli barátok, az ismerősök és a település lakói esetében is, de szinte megegyezik a kárpátaljai értékkel a munkatársak esetében. Azaz e két régióban tűnik a válaszadóknak a legmagasabbnak a kivándorlási szándék, a legkisebb pedig – kivéve a munkatársak esetében – a szlovákiaiaknál.

Összességében eredményeink alátámasztják azokat a mindennapi és a médiában megjelenő vélekedéseket, amelyek szerint különösen a Vajdaságban és a Kárpátalján dramatikusan mértékű a kivándorlási szándék, miközben azt meg sem tudjuk becsülni, hogy az utóbbi időkben hányan hagyták el a fiatalok (is) a Kárpát-medencét, tehát felmérésünk idején, 2015 végén őket már meg sem tudtuk kérdezni.

Médiafogyasztás, digitális tájkép

A Kárpát-medencei magyar fiatalok médiafogyasztási szokásait is jelentősen befolyásolja az utóbbi évek technológiai fejlődése. Míg korábban a televízió számított a legnépszerűbb médiafogyasztási cikknek, mára már teret veszített a közösségi oldalakkal szemben, emellett átalakultak az újságolvasási szokások is: online portálokat nagyobb arányban olvasnak a fiatalok, mint nyomtatott újságokat.

30. táblázat
Médiafogyasztási szokások (igen válaszok százalékában)

Igen válaszok százalékos megoszlása régiók szerint					
Válasz	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia / Felvidék	Románia/ Erdély	Összesen
Tévét nézni	89,90%	76,90%	86,60%	80,10%	83,00%
Rádiót hallgatni	62,00%	76,80%	74,30%	60,00%	66,90%
Nyomtatott újságokat olvasni	45,20%	40,00%	39,30%	26,80%	35,80%
Online portálokat követni	46,60%	57,40%	49,50%	41,40%	47,20%
Közösségi oldalakat látogatni	85,50%	94,90%	90,00%	88,20%	89,30%

Regionális bontásban szignifikáns eltérésekkel találkozunk. A kárpátaljai fiatalok esetében a legjelentősebb a tévénézés és – bár az ő esetükben is 85%-ot meghaladó, de – legalacsonyabb a közösségi oldalak látogatottsága. Az internetes tartalmak követése a vajdasági fiataloknál a legmagasabb, közel 95%-uk látogat közösségi oldalakat, és a megkérdezettek több mint fele online portálokat is követ. Az internetezés és tévénézés közt szignifikáns eltérés van, az internetezés intenzitásának növekedése együtt jár a tévénézés csökkenésével. Így a vajdasági fiatalok esetében a legcsekélyebb mértékű a tévénézés. Ha az egyes médiumok használatát vizsgáljuk, akkor a tévénézés vonatkozásában – a regionális különbségeken túlmenően – azt is elmondhatjuk, hogy korcsoportok szerint nem változik szignifikánsan a tévénézési gyakoriság. A magyar nyelvű tévéadók a legnépszerűbbek, az államnyelv használata a Felvidéken a legmagasabb.

Ami a rádiózást illeti, a vajdaságiak körében a legelterjedtebb, és szintén az ő esetükben dominál leginkább az államnyelven sugárzó adók hallgatása (60%). A többi régió fiataljai körében is jelentősebb az államnyelvi rádióadó hallgatása, mint bármely más médium esetében. Fontos azonban megjegyeznünk, hogy ezek elsősorban zenei adók, így elsősorban a zenei tartalom van a hangsúly, nem annyira az adó sugárzási nyelvén. Korcsoportos bontásban nincs szignifikáns eltérés a rádiózás nyelvén, de a többi médium esetében szignifikáns életkori sajátosságok jelentkeznek: a fiatalok magasabb arányban választják a magyar nyelvű tartalmakat, mint idősebb társaik.

A nyomtatott sajtó Kárpátalján és Vajdaságban a legnépszerűbb, Erdélyben a legkevésbé gyakori, a megkérdezettek alig több mint egynegyede olvas nyomtatott újságot. A vajdasági fiatalok negyede államnyelven olvassa az első helyen említett sajtóterméket, a többi régió esetében ez az arány szerényebb.

31. táblázat

Az online tartalmak használati nyelve korcsoportok szerinti bontásban (százalékban)

Leggyakrabban használt 1 online portál: 1. Online portál nyelve				
Nyelv	Korcsoport			Összesen
	15–19	20–24	25–29	
Államnyelv	12,80%	15,40%	24,10%	18,10%
Magyar	73,30%	75,70%	69,00%	72,50%
Egyéb	13,90%	8,90%	6,90%	9,40%
Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Ami az online tartalmak nyelvét illeti, ez esetben is az anyanyelvi tartalmakat böngészik döntő többségben, de kiemelhetünk regionális és életkori sajátosságokat. A vajdasági magyar fiatalok egynegyede államnyelvet használ, egyéb (nem magyar és nem állam-) nyelvű tartalmakat leginkább az erdélyi fiatalok olvasnak az online hírportálok esetében. Az idősebbek nagyobb mértékben használják az államnyelvet, a fiatalabbak átlag fölött az angolt.

32. táblázat

Az online tartalmak használati nyelve regionális bontásban (százalékban)

Leggyakrabban használt 1. közösségi oldal (több válasz lehetséges)					
Nyelv	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	Összesen
Államnyelv	8,50%	11,70%	17,70%	10,20%	12,10%
Magyar	88,80%	68,00%	68,10%	59,30%	68,50%
Angol	3,90%	22,20%	13,70%	20,60%	16,10%

A legfiatalabb korcsoport 93 százaléka rendszeresen látogat közösségi oldalakat. Ami a nyelvhasználatban jelentkező eltéréseket illeti, megállapíthatjuk, hogy az államnyelvet leginkább a felvidékiek használják, az angolt a vajdaságiak és részben az erdélyiek, a kárpátaljai fiatalok ez esetben is inkább a magyar nyelvet használják.

A továbbiakban az internethez, infokommunikációs eszközök való viszonyulást és az internethasználat tartalmi oldalát vizsgáljuk. Hogy a fiatalok számára mennyire alapvető fontosságú az internetkapcsolat, már az is jelzi, hogy 60 százalékuknak (a 15–19 évesek 68 százalékának) majdnem olyan fontos az internet, mint a levegő. Fontos számukra a minél frissebb infokommunikációs eszközökre való váltás, 45%-uk maximum két évig használná az adott készülékét, ezt követően leváltaná a legújabbra.

Érdekes módon nincs szignifikáns életkori eltérés a tekintetben, hogy inkább rugalmasabb munkafeltételeket vagy folyamatos kötelező irodai jelenlétet követelő munkát választanának-e, magasabb fizetéssel. A regionális különbségek azonban szignifikánsak.

33. táblázat

Egy lehetséges állásajánlattal kapcsolatos preferenciák regionális bontásban (százalékban)

Egy állásajánlat során, melyik ajánlatot fogadnád el szívesebben?					
Válasz	Régió				Összesen
	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	
Magas fizetés, folyamatos kötelező irodai jelenléttel	49,30%	53,10%	59,70%	45,60%	51,10%
Alacsonyabb fizetés, rugalmas munkafeltételekkel	50,70%	46,90%	40,30%	54,40%	48,90%
Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Az erdélyi fiatalok választanák leginkább a rugalmas munkafeltételeket, több mint fele a válaszadóknak, míg a szlovákiai magyar fiataloknak közel 60%-a a magas fizetést preferálná, folyamatos kötelező irodai jelenlét mellett is.

Fontos mutatója a közösségi médiától való „függőségnek”, hogy egy órán belül körülbelül milyen gyakran szakítja meg bármilyen, elmélyülten folytatott munkát/hobbyt/házifeladat-végzést. A megkérdezett fiatalok online elérhetőségét jelzi, hogy egy óra alatt legalább egyszer 70 százalékuk (a 15–19 évesek 80 százalékának) munkavégzését megszakítja valamilyen közösségimédia-értesítés.

Az internetet elsősorban kapcsolattartásra (Facebook, csetelés) és filmek, zenék online hallgatására használják – lógnak a digitális hálón –, de nem használják ki az abban rejlő tudásszerző vagy állampolgári lehetőségeket vagy egyelőre csak csekély mértékben.

A megkérdezettek 92 százalékának van Facebook-profilja, az idősebbeknél és a kárpátaljai fiataloknál azonban ez szignifikánsan kevesebb (87, illetve 84 százalék). Átlagosan közel 800 ismerősük van a Facebookon, ezek háromnegyede magyar, közel negyede pedig a többségi nemzethez tartozó. A Facebook a legnépszerűbb közösségi háló, ezt az Instagram és a Pinterest követi.

34. táblázat
Az internethasználat területei regionális bontásban (százalékban)

Milyen gyakran használod az internetet?					
Válasz	Régió				Összesen
	Ukrajna/ Kárpátalja	Szerbia/ Vajdaság	Szlovákia/ Felvidék	Románia/ Erdély	
1. Információk keresése állami intézmény, hivatal honlapjáról	2,12	2,75	2,51	2,43	2,45
2. Hivatalos űrlapok (nyomtatványok) letöltése közintézmény honlapjáról	1,57	2,01	1,93	1,85	1,85
3. Kitöltött hivatalos űrlapok (nyomtatványok) elküldése interneten keresztül	1,48	1,87	1,87	1,8	1,77
4. Online vásárlás (az elmúlt 3 hónapban)	1,55	1,73	2,18	1,89	1,87
5. Elektronikus levelezés (e-mail)	2,61	3,18	3,55	2,92	3,06
6. Rádióműsorok hallgatása	1,79	2,74	2,39	2,49	2,38
7. Filmek, zenék letöltése	3,09	3,23	3,14	3,22	3,18
8. Filmek, zenék online nézése/hallgatása	3,61	4,06	3,59	3,62	3,69
9. Facebook, közösségi oldalak böngészése	4,23	4,68	4,52	4,42	4,45
10. Csetelés	3,96	4,43	4,27	4	4,14
11. Fotók megosztása (pl. Instagram)	2,68	2,68	2,77	2,78	2,74
12. Online játékok	1,9	2,18	2,18	2,05	2,08
13. Munkavégzés	1,98	2,45	2,37	2,39	2,31
14. Tanulás	2,3	2,98	2,77	2,76	2,72
SKÁLA	1. soha				
	2. havonta vagy ritkábban				
	3. hetente egyszer				
	4. hetente többször				
	5. naponta				

Összegzés

A Mathias Corvinus Collegium és a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet 2015. november 12. – december 23. között zajlott GeneZYs 2015 elnevezésű Kárpát-medencei ifjúságszociológiai kutatásának fókuszában azok a 15–29 éves magyar anyanyelvű fiatalok álltak, akik Erdélyben, Felvidéken, Vajdaságban és Kárpátalján élnek. A 2700 fő megkeresésével zajlott kérdőíves kutatás korra, nemre, településtípusra, régiókon belül pedig területi megoszlás szerint reprezentatívnak tekinthető.

A kutatás során vizsgált dimenziók, témák mentén majdnem minden vonatkozásban statisztikailag jelentős eltérések mutatkoztak az egyes régiók, illetve a mintán belüli három (15–19, 20–24, 25–29 éves) korcsoport között. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a „külföldi magyar fiatalok” kifejezés sok szempontból leegyszerűsítő, hiszen jelentős „országhatással” kell számolni, másrészt a fiatalok életkor szempontjából sem egységesek, még e szűk korcsoporton belül is számolni kell generációs hatásokkal is.

A szociodemográfiai adatok vonatkozásában a felmérés megállapította, hogy a fiatalok mintegy fele egyedülálló, és közel 15 százaléka él házasságban, amelyek 73 százalékban homogén, vagyis magyar–magyar házasságnak tekinthetők. Regionális bontásban kimutatható, hogy a házassági kedv Kárpátalján a legnagyobb (27 százalék, a legidősebbek körében pedig a 47 százalékot is eléri), illetve ugyanitt, valamint Erdélyben mondható relatív magasnak a vegyes házasságok aránya. Ugyanakkor a fiatalok 15 százalékának már van legalább egy gyermeke: az említetteket figyelembe véve, e tekintetben Kárpátalja jár az élen, de az erdélyiekénél is viszonylag magas gyerekvállalási kedv volt tapasztalható.

A megkérdezettek jelenlegi foglalkozását tekintve tanulókat, egyetemistákat, de többségében nem vezető pozícióban dolgozó fiatalokat találunk. Felsőfokú végzettséggel a válaszadók mintegy negyede rendelkezik, a munkanélküliségi arány pedig összességében csaknem 14 százalékra rúg a 15–29-es korcsoporton belül. Az adatok ugyanakkor arra is felhívják a figyelmet, hogy a fiatal felnőttek (18 éven felüliek) mintegy 12 százaléka komoly kockázatnak van kitéve, hiszen nem rendelkezik sem szakképzettséggel, sem a továbbtanulást lehetővé tévő végzettséggel sem. E vonatkozásban is a kárpátaljai fiatalok bírnak a legnagyobb kockázati kitettséggel, ahol közel egynegyedüknek legfeljebb általános iskolai végzettsége van.

A kisebbségi élethelyzet megértése szempontjából talán egyik legizgalmasabb kérdés a közösségi hovatartozás, amely természetesen több tényező függvénye is lehet. A megkérdezettek közel 70 százalékban szülőföldjüknek és hazájuknak is azt a régiót vagy országot nevezték meg, ahol élnek, ugyanakkor mintegy 13 százalékuk tekinti hazájának a jelenlegi, illetve a történelmi Magyarországot.

Az eredmények szerint a fiatalok 90 százaléka mondta azt, hogy a kisebbségi magyarok a magyar nemzet részét képezik, ugyanakkor közel kétharmaduk azt is vallotta, hogy a többségi nemzetnek is részét képezik.¹¹ Mindez jelzi azt is, a kisebbségi magyar fiatalok körében a többes kötődések természetesnek mondhatók.

A magyar állampolgárságot a megkérdezettek fele igényelte, ami regionális vonatkozásban jelentős aránybeli különbségeket is jelent, hiszen Szlovákiában – ahol jogilag nem engedélyezett – elvételre találtunk csak kettős állampolgárokat, míg Kárpátalján 68, Vajdaságban 82, Erdélyben pedig 56 százalékban.

¹¹ Területi bontásban a magyar nemzet, illetve a többségi nemzethez tartozás arányainak alakulása: Kárpátalja 94% – 66%, Vajdaság 93% – 65%, Felvidék 86% – 51%, Erdély 89% – 64%.

A magyar állampolgárság igénylésének háttérében elsősorban érzelmi, nemzeti szempontok voltak, míg a legfiatalabbak esetében a pragmatikus (magyarországi és más külföldi utazással, tanulással, kivándorlással kapcsolatos) motivációk jelentek meg markánsabban. Ugyanakkor az is kiderült, hogy a külhoni városi diplomások körében átlag fölötti az állampolgárságot igénylők aránya. A felmérés kitért a politika és közügyek iránti érdeklődésre is, de e tekintetben egyértelmű passzivitás volt megfigyelhető.

A kutatás megvizsgálta a fiatalok migrációhoz való viszonyát is. A megkérdezettek több mint fele azt a választ adta, hogy fontolgatja a külföldre való végleges elvándorlást, de konkrét elképzelésekkel csak 11 százalék rendelkezett. A célországok között ugyan Magyarország fontos helyet foglal el, de összesítve a nyugat-európai országok tűnnek vonzóbbnak. Az otthonukat elhagyni szándékozók közül leginkább a kárpátjaiak képzelik el jövőjüket Magyarországon (75 százalék), a többi régióból kivándorlást mérlegelők csak mintegy 30–40 százalékban választanák Magyarországot.

A fiatalok értékrendjének tanulmányozása azt az eredményt hozta, hogy az emberi és interperszonális kapcsolatok, az immateriális értékek ugyan fontosak, de egyre inkább előtérbe kerülnek a materiális értékek is. Kiderült az is, hogy a megkérdezettek értékrendjében a szerelem magasabb helyet foglal el, mint a magyarság. Az érdeklődési területet nemi vonatkozásban vizsgálva az volt megfigyelhető, hogy a nők nyitottabbak a képzésekre, színházra, szoláriumra, a férfiak pedig inkább fitneszszalonba járnak gyakrabban, ám valójában minden fiatal számára a legvonzóbb szabadidős tevékenység a zenehallgatás, a közösségi média használata és a filmnézés. A fiatalok a legnagyobb kihívásnak a kilátástalanságot, munkanélküliséget fogalmazták meg, míg a legkevésbé problematikusnak a szórakozási lehetőségeken túl az anyanyelvi továbbtanulást és az államnyelv nem megfelelő ismeretét tartják.

Nem meglepő módon a fiatalok elsősorban (90 százalékban) a közösségi médiát használják, 70 százalékuk egy óra alatt legalább egy üzenetet, értesítést vagy telefonhívást kap. Ugyanakkor jelentős a tévénezők és rádiót hallgatók aránya is, legritkábbnak a nyomtatott újság olvasása mondható. A hírportálok követése is ritkábbnak számít, ami a közügyekkel kapcsolatosan tapasztalt tájékoztatlansággal összefüggésben nem meglepő. Mindezek ellenére valamennyi régióban meglehetősen boldognak érzik magukat a fiatalok, egy 10-es skálán 8-as átlagot regisztrált a felmérés.

Ha adatainkat összevetjük a Mozaik 2001-es kutatás eredményeivel, megállapíthatjuk, hogy a célcsoport körében a felsőfokú végzettségűek aránya nőtt, és ez leginkább a szlovákiai magyar fiatalok körében figyelhető meg. Ugyanakkor a házasságban élők száma, illetve a gyermekvállalási kedv jelentős csökkenést mutat. Az értékrend szintjén megállapítható az is, hogy manapság egyre nagyobb mértékben teret hódítanak a materiális, karrierépítéssel kapcsolatos beállítódások

is. Ez részben azt is jelenti, hogy a külhoni magyar fiatalok e vonatkozásokban közelednek az anyaországi fiatalokhoz, individualizációs, modernizációs trendek érvényesülnek körükben is.

Az általunk vizsgált négy régió fiataljainak értékrendjét és migrációs elképzeléseit figyelembe véve röviden úgy értelmezhetjük, hogy míg a vajdasági és felvidéki magyar fiatalok modernebb, anyagiásabb értékrendet és magasabb nyugati orientáltságot képviselnek, addig a kárpátaljaiak körében hagyományos életstratégiák bontakoznak ki (korai gyerekvállalás, magasabb mértékű vallásosság), amihez ugyanakkor fokozottabb anyaországi irányultság is társul. Az erdélyi fiatalok körében is élnek e hagyományos értékrend elemei, de esetükben magasabb a szülőföldi ragaszkodás, alacsonyabb a migrációs hajlandóság. Ebben a kontextusban is lehet értelmezni a magyar állampolgárság igénylését, amely bizonyos értelemben ezen értékek prizmján keresztül a szimbolikus súlya mellett az egyéni életstratégiák, migrációs folyamatok részévé is válik.

Irodalomjegyzék

- Brubaker, Rogers – Feischmidt, Margit – Fox, Jon – Grancea, Liana 2006. *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*. Princeton: Princeton University Press.
- Gábor Kálmán 2005. Bevezetés. A perifériáról a centrumba. Előzetes hipotézisek a határon túli magyar fiatalok helyzetének az értelmezéséhez. In: Csata István – Csata Zsombor – Erdei Itala – Gábor Kálmán – Nagy Bernáth Julianna Krisztina – Papp Z. Attila – Veres Valér (szerk.): *A perifériáról a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után*. Szeged – Kolozsvár: Belvedere – Max Weber Társadalomkutató Alapítvány. 9–22.
- Papp Z. Attila 2017. Oktatási részvétel és továbbtanulási szándékok a Kárpát-medencei magyar fiatalok körében. In: Papp Z. Attila (szerk.): *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZYs 2015 kutatás eredményei*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium–Tihanyi Alapítvány – Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet. 341–366.
- Papp Z. Attila – Szerbhorváth György 2016. Kockázati magatartásformák a Kárpát-medencei fiatalok körében. *Korunk* 28/11, 34–43.
- Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István 2002. *Mozaik 2001. Gyorsjelentés. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.